

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra speciální pedagogiky

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Příprava klientů dětského domova na odchod do samostatného
života

Preparation clients of Children's Home for leaving for independent living

Bc. Olga Valešová

Vedoucí práce: PaedDr. Jaroslava Zemková, Ph.D.

Studijní program: Speciální pedagogika (N 7506)

Studijní obor: Speciální pedagogika (N SPPG)

Odevzdáním této diplomové práce na téma Příprava klientů dětského domova na odchod do samostatného života potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha, 21.11. 2021

Děkuji především vedoucí diplomové práce PaedDr. Jaroslavě Zemkové, Ph.D., za odborné vedení diplomové práce, za její věcné rady a připomínky. Dále bych ráda poděkovala respondentům, kteří byli ochotní se mnou hovořit o nelehkých životních situacích, které překonali, či kterými stále prochází. Také bych ráda poděkovala Bc. Karlu Vránovi za poskytnutí cenných rad.

ABSTRAKT

Diplomová práce popisuje přípravu klientů dětského domova na odchod ze zařízení ústavní výchovy, cílem je provést komparaci očekávání klientů dětského domova v oblasti přechodu do běžného života, a to ve vztahu ke zkušenostem bývalých klientů. Cílem teoretické části je popsat charakteristiku dětského domova, proces přípravy klientů dětského domova na odchod, specifikovat pracovníky domova zodpovědné za výchovu, kteří na této přípravě odborně participují. Popsat postupy, kterými jsou děti připravovány na odchod, možnosti bydlení, materiální zabezpečení, nabídku pomoci odcházejícím. Praktická část se zabývá tím, jakou mají představu o budoucím životě studenti, kteří se na odchod z dětského domova teprve připravují. Tyto představy jsou porovnávány s výsledky šetření u bývalých klientů domova, kteří již žijí samostatně. Vzhledem k tomu, že představa a realita mohou být diametrálně odlišné, chtěla by autorka zjistit, jak velký rozdíl je mezi představou a realitou.

Z výzkumu vyplývá, že dětský domov připravuje klienty na samostatný život, ale nedává dostatek praktických zkušeností. Očekávané rozdíly mezi dětmi žijícími v dětském domově a samostatnými se příliš nepotvrdily. Klienti mají mezery ve vědomostech v oblasti financí a hospodaření s nimi. I když teď jezdí na projektové víkendy, což dříve nebylo. Obě skupiny se méně orientují v cenách potravin a energií, ale rozdíly nejsou nijak markantní, stávající klienti jsou na tom o něco lépe. Na tuto oblast se bude muset dětský domov více zaměřit. Dále vyplynulo, že by obě skupiny potřebovaly více praktických zkušeností v oblasti jednání na úřadech. Výhodu měli ti, kdo žijí v trvalém partnerském svazku nebo měli pomoc hostitelské rodiny. Jejich přechod do samostatného života proběhl plynule bez větších komplikací. Nejstarší již odešlá respondentka uvedla, že jim chybí opora - mentor, který by je provázel a pomáhal řešit situace, co je během života potkají.

KLÍČOVÁ SLOVA

Dětský domov, ústavní výchova, osobnost klienta dětského domova, příprava na ukončení, formy pomoci při odchodu z dětského domova

ABSTRACT

This thesis describes the preparation for leaving of institutional care clients the objective in areas of transition from residential state institution to ordinary life with respect to former client's experience is an evaluation of institutional care client's expectations. The theoretical part of this thesis is focused on residential state institution characteristics description, process by which the residential state institution clients are prepared for their normal life, dedication of experts responsible for an education who participates in this preparation process. To describe assistance and procedures for preparation of children for their normal life, abilities to find a housing, material security. The practical part of the thesis is focused on vision for student's future life, who are facing to the preparation for leaving in a future. It will be compared with the results of former client's expectations. Whereas the imagination hardly meets reality; the author would like to trace how big a difference between imagination and reality is.

Research shows that residential state institution prepares clients for independent living but with relative lack of practical experience. There are no obvious differences among children from orphanages and the other children. Clients have a lack of knowledge in housekeeping economy and awareness on finance as such. No matter they recently take part in project weekends. Children from orphanages and the other children have poor knowledge in food and energy prices but existing client's knowledge is not as bad as former client's knowledge. Orphanages should focus more on this area both groups need more experience in their dealings with the authorities. Persons living in a stable, long-term cohabitation or having a host family assistance had an advantage. They had a smooth transition to their normal life. One former client stated that she is missing a support or a mentor for assistance in her daily life situations.

KEYWORDS

Children's home, institutional education, personality of a client of a children's home, preparation for completion, forms of assistance in leaving the children's home

Obsah

Úvod	8
I. TEORETICKÁ ČÁST	10
1 Ústavní výchova v České republice	10
1.1 Dětský domov	11
2 Osoby odpovědné za výchovu a přípravu klientů dětského domova na odchod do samostatného života	13
2.1 Vedení dětského domova	13
2.2 Sociální pracovníci	13
2.3 Pedagogičtí pracovníci	14
2.4 Psycholog	16
3 Osobnost klienta dětského domova a jeho psychosociální odlišnosti	17
4 Příprava klientů dětského domova na ukončení jejich pobytu	22
4.1 Průběh přípravy na odchod z dětského domova	23
4.2 Nadace a projekty podporující klienty při odchodu z dětského domova	25
5 Možnosti bydlení po odchodu z dětského domova	30
5.1 Startovací byty	30
5.2 Ubytovna	30
5.3 Nájem, podnájem	31
5.4 Dům na půli cesty	31
5.5 Azylový dům	32
5.6 Návrat do vlastní rodiny	33
6 Formy pomoci klientům dětského domova při odchodu ze zařízení ústavní výchovy	34
6.1 Finanční a materiální pomoc	34
6.2 Poradenství a následná péče	34
II. PRAKTICKÁ ČÁST	36
7 Stanovení cíle výzkumného šetření	36

7.1 Metodologie praktické části závěrečné práce	36
7.2 Charakteristika výzkumného vzorku	37
7.3 Průběh realizace praktické části závěrečné práce	38
7.4 Rozhovory s respondenty	39
7.4.1 Respondent č.1 (M - N.)	40
7.4.2 Respondent č.2 (Ž - K.)	42
7.4.3 Respondent č.3 (M - M.).....	45
7.4.4 Respondent č.4 (Ž - S.)	48
7.4.5 Respondent č.5 (Ž - M.).....	50
7.4.6 Respondent č.6 (Ž - V.)	53
7.4.7 Respondent č.7 (M - R.).....	56
7.4.8 Respondent č.8 (M - D.)	58
7.4.9 Respondent č.9 (Ž - B.).....	61
7.4.10 Respondent č.10 (Ž - L.).....	64
7.5 Zhodnocení výsledků z hlediska stanovených výzkumných otázek.....	68
7.6 Diskuze.....	71
Závěr	76
Seznam použitých zdrojů	78
Seznam příloh.....	84

Úvod

Pro téma přípravy klientů dětského domova na odchod do samostatného života jsme se rozhodly nejen proto, že sama autorka pracuje v dětském domově, ale i protože nás osudy dětí, které odchází z dětského domova, dále zajímají. Během té doby, co zde pracuje, odešla z dětského domova řada klientů. S některými se pravidelně stýká, o některých bohužel nemá zprávy. Jejich zkušenosti s přechodem z dětského domova do „běžného života“ jsou pro ni do značné míry inspirativní pro její další práci se stávajícími klienty. Má zpětnou vazbu ve vztahu k připravenosti a poskytování podpory dětí z dětského domova na vstup do života. Vzhledem k tomu, že představy a realita mohou být diametrálně odlišné, tak bychom chtěly zjistit, jak vidí svou budoucnost klienti, kteří se na odchod z dětského domova teprve připravují, a jak svou připravenost s odstupem času hodnotí klienti, kteří už žijí samostatně. Výsledky výzkumného šetření by autorka chtěla použít ve své další práci.

Domov je místo, kde by se měl člověk cítit spokojeně. Měl by se zde cítit uvolněně a měl by mít pocit klidu a bezpečí. Je to místo, kam se rád vrací. Bohužel ne každé dítě má to štěstí, aby vyrůstalo v takovém domově, plném porozumění, pohody, lásky, kde by se rozvíjelo a kde by mělo veškeré podmínky k všestrannému rozvoji. Některé děti prožívají své dětství v prostředí dětských domovů. Ty se snaží vytvořit takové podmínky, aby se úspěšně rozvíjelo, vzdělávalo a osamostatňovalo. Děti, kterým byla nařízena ústavní výchova, řeší dilema. Většinou si nemyslí, že ústavní výchova je pro ně to nejlepší řešení jejich problémů v rodině. Nejraději by se vrátily domů do biologické rodiny. Odchod od rodiny je pro ně stresující a deprimující. Většinou až s odstupem času přehodnotí situaci a smíří se s pobytem v dětském domově, některé děti se s ním nesmíří nikdy. Odchodem dětí z dětského domova se zabývá spousta lidí. Mezi ně patří pracovníci dětského domova, pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, různé neziskové organizace či jiné subjekty.

Pedagogové v dětském domově musí počítat s tím, že každé dítě, které zde žije, prožilo mnoho nepříjemných životních situací. Způsob života v ústavu je odlišný od života v rodině. Proto mají „vstup do života“ v mnoha směrech složitější. Úkolem dětského domova je do určité míry suplovat roli rodiny a děti vyrůstající v dětském domově, co nejlépe připravit na odchod do samostatného života. Ze všeho nejvíce je podle názoru autorky potřebné, aby děti získávaly v průběhu života v dětském domově praktické zkušenosti. Aby se zapojily do různých projektů na bázi zážitkového pobytu,

kde se naučí vést domácnost a hospodařit s penězi nebo je zde uskutečněna návštěva různých institucí, jako například úřadu práce aj., kde jsou děti nuceny samy komunikovat a zjišťovat si potřebné informace, které jim budou užitečné.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části, na teoretickou a praktickou část. Teoretická část se dělí na šest kapitol. V první kapitole teoretické části uvádíme systém náhradní výchovné péče. Podkapitolu tvoří zařízení, které je součástí náhradní výchovné péče a tím je dětský domov. Zmiňujeme právě dětský domov, jelikož je tato práce primárně zaměřena hlavně na něj. Ve druhé kapitole se zaměřujeme na osoby odpovědné za výchovu v dětském domově a přípravu klientů dětského domova na odchod z dětského domova. Třetí kapitola pojednává o dětech, které jsou umisťovány do dětského domova. Poukazujeme především na psychosociální zvláštnosti těchto dětí. Ve čtvrté kapitole je popsáno ukončení pobytu v dětském domově. Co všechno obnáší a jaká pomoc je dětem poskytována. Jsou zde uvedeny programy a nadace, které podporují vzdělávání dětí z dětského domova. Tyto programy uvádíme především proto, že se domníváme, že se obrovskou měrou podílí na zlepšování současné situace vzdělávání dětí z dětských domovů. Pátá kapitola rozpracovává jednotlivé možnosti bydlení po odchodu z dětského domova a poukazuje na výhody a nevýhody jednotlivých typů bydlení. V poslední kapitole teoretické části jsou uvedeny formy pomoci klientům dětského domova při odchodu ze zařízení ústavní výchovy.

Cílem teoretické části diplomové práce je popsat charakteristiku dětského domova, proces přípravy klientů dětského domova na odchod, specifikovat pracovníky domova zodpovědné za výchovu, kteří na této přípravě odborně participují. Popsat postupy, kterými jsou děti připravovány na odchod, možnosti bydlení, materiální zabezpečení, nabídku pomoci odcházejícím.

Stěžejní částí této diplomové práce je praktická část, jejímž obsahem jsou výzkumné otázky, rozhovory s respondenty, metodika, cíl práce. Praktická část se skládá z rozhovorů s deseti respondenty. Záměrně jsme vybíraly respondenty různého věku a u již odešlých klientů i stupně dosaženého vzdělání, abychom tak dosáhly širšího spektra poznatků. Vytvořily případové studie, výsledky jsou zpracované kvalitativním způsobem.

Praktická část se bude zabývat tím, jakou mají představu o budoucím životě studenti, kteří se na odchod z dětského domova teprve připravují. Tyto představy budou porovnány s výsledky šetření u bývalých klientů domova, kteří již žijí samostatně.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Ústavní výchova v České republice

„Účelem zařízení je zajišťovat nezletilé osobě, a to zpravidla ve věku od 3 do 18 let, na základě rozhodnutí soudu o ústavní výchově, náhradní výchovnou péči v zájmu jeho zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělávání. Zařízení spolupracuje s rodinou dítěte“ (Křístek, 2017, s. 2).

Představuje součást systému péče o dítě a je v České republice upravena zákonem č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů (www.zakonyprolidi.cz).

Zákony, které se zabývají ústavní výchovou: zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně - právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů a zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (www.zakonyprolidi.cz).

„Cílem všech služeb a institucí, pracujících s ohroženými dětmi, by mělo být to, že dítě vyrůstá v rodině, která ho neohrožuje a dostatečně zajišťuje jeho potřeby. V ČR je 211 školských zařízení pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy s celkovou kapacitou 7550 lůžek. Ve školním roce 2016/2017 prošlo těmito zařízeními celkem 6500 dětí a mladých lidí, z toho 4270 dětskými domovy, 730 dětskými domovy se školou, 1096 výchovnými ústavami a 404 dětskými diagnostickými ústavami. Dětskými domovy pro děti do 3 let, tedy zdravotnickými zařízeními, ročně projde dalších 1200–1700 dětí. Nejohroženější věkovou skupinou s ohledem na odchod mimo rodinu jsou děti ve věku 0–3 roky (více než 50 %) a věk 10–15 let“ (Ženišková, Lipová in Baltag, 2017, s. 7).

Zabezpečení dítěte, jehož rodina je dysfunkční, je hlavním cílem náhradní výchovné péče. Jedná se o nedílnou součást systému péče o dítě. Pokud stát zjistí, že se rodina stala dysfunkční, zasáhne a dítěti poskytne nejvhodnější formu náhradní péče. Mezi subjekty náhradní výchovné péče patří dětský domov, dětský domov se školou, diagnostický ústav a výchovný ústav. Jsou to ústavní zařízení poskytující jedinci komplexní péči. To znamená, že působí na jedince i v jeho vzdělávání. Náhradní péče je určena pro děti, které nemají rodiče nebo pro děti, o které se rodiče nechtějí nebo nemohou starat. První alternativa, kdy se dítě stane sirotem a je umístěno do náhradní péče, se v praxi moc nevyskytuje. Nestává se to, protože v takovém případě se většinou

ve fungující rodině ujmou péče o děti další členové rodiny. Péči o dítě pak přebírají prarodiče nebo sourozenci rodičů (Matějček, Dytrych, 2002, s. 89-90).

Je všeobecně známo, že se dlouhodobý pobyt v ústavní výchově promítá do budoucího života jedince a ovlivňuje jeho další úspěšnost. Proto by malé děti měly pobýt v ústavu co nejkratší dobu z důvodu rušivého působení kolektivu na něj (Matějček, 2003, s. 37).

Jako další riziko se jeví přizpůsobení se životu v instituci a samozřejmě pak následná neschopnost bezproblémového přechodu do samostatného života. Jedinec je v ústavní péči kompletně zaopatřen, což se jeví jako problém, protože následně není schopen adaptace na samostatnost. Je prokázáno, že děti žijící v institucionální výchově mají v dospělosti častější problémy ve společenském uplatnění (Šípošová, 2008, s. 30).

V zařízeních, kde děti žijí v uzavřené skupině, bohužel často dochází k šikaně. Převážně ze strany těch nejagresivnějších chovanců. Je vždy potřeba nebýt pasivní a k situaci se postavit aktivně, což však spousta dětí neumí nebo se bojí a neinformuje nikoho z vedení. Vlivem šikanování se u oběti může vyvinout psychická porucha. V takovéto situaci je nutné vyhledat klinického psychologa či psychiatra. Dále je důležité, aby vychovatel vyjádřil svou oporu a ujistil dítě, že je v bezpečí (Říčan, 2009, s. 27-29).

1.1 Dětský domov

„Účelem dětského domova je zajišťovat péči dětem, které mají nařízenou ústavní výchovu a nemají závažné poruchy chování. Tyto děti se vzdělávají ve školách, které nejsou součástí dětského domova“. Zpravidla jsou zde umístovány děti od 3 let do 18 let. Do dětského domova se přijímají i děti, které nemají nařízenou ústavní výchovu. Jsou zde z důvodu předběžného opatření soudu. Může sem být přijato i dítě s menší mentální retardací. V některých specializovaných dětských domovech mohou být přijaty nezletilé matky se svými dětmi (Zákon č. 109/2002 Sb.).

V dětských domovech žijí děti, které nemohou vyrůstat ve své biologické rodině a současně z dalších nejruznějších důvodů např. právních, vztahových, nemohou být umístěny do systému náhradní rodinné péče (Janský, 2002, s. 67).

Poznamenáváme, že děti v rámci povinné školní docházky navštěvují základní nebo speciální školu v místě dětského domova. Docházka do školy třetího stupně probíhá dojížděním do okolních měst nebo jsou studenti přes týden ubytováni na

domovech mládeže. Pokud některé z dětí vyžaduje větší péči z důvodu vad řeči, chodí do školy specializující se na výuku s vadami řeči. V současné době je to ZŠ a MŠ logopedická v Choustníkově Hradišti. Tam také zůstávají celý týden na domově mládeže a do dětského domova se vrací na víkend.

Myslíme si, že i přes velkou snahu pedagogů je pro dětský domov největším a nejhůře splnitelným úkolem přiblížení se zvyklostem běžné rodiny.

Dětský domov může mít jednu nebo více budov, ale pod záštitou jednoho dětského domova lze zřídit nejméně dvě a nejvíce šest rodinných skupin. Základní organizační jednotkou je rodinná skupina, kterou tvoří nejméně 6 a nejvíce 8 dětí, zpravidla různého věku a pohlaví. Předností při zařazování do výchovných skupin je příbuzenský vztah jednotlivých dětí. (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Zmiňujeme, že v podobě s rodinou se o jednu rodinnou skupinu většinou starají dva pedagogičtí pracovníci, vychovatelé, kterým se říká tety a strýcové. Děti tak netrpí častým střídáním tváří a výchovných přístupů, které má každý z vychovatelů odlišný. Domnívá se, že by pedagogickými pracovníky neměly být převážně jen ženy, je nutné zvýšit prestiž tohoto povolání. Myslí si, že na každém bytě by měl být strýc a teta, jako zástupce rodičů. Děti potřebují vzory a převážně jen tety jim je nedají.

Nejdůležitějším úkolem pro dětský domov je připravit své klienty na samostatný život. Proto je potřeba, aby se klienti zapojovali do všech činností, které jsou spojené s péčí o vlastní osobu a o domácnost. Samozřejmě dle věku a svých schopností.

Zřizovatelem dětského domova, kde autorka pracuje, je Krajský úřad Královéhradeckého kraje. Dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu ústavní výchovy v zařízeních provádí okresní státní zastupitelství, v jehož obvodu se zařízení nachází.

2 Osoby odpovědné za výchovu a přípravu klientů dětského domova na odchod do samostatného života

Na přípravě dětí k odchodu do samostatného života spolupracuje více osob, zejména pracovníci dětského domova. V některých případech mohou své děti podporovat rodiče, starší sourozenci nebo vrstevníci, kteří již mají zkušenost se samostatným životem po odchodu z dětského domova.

2.1 Vedení dětského domova

Ředitel dětského domova

Ředitel dětského domova kompletně zajišťuje problematiku a řízení kontroly provádění požární ochrany, bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a civilní obrany dětského domova, včetně zpracování potřebné dokumentace. Plně zodpovídá za řízení, organizaci, hodnocení a kontrolu práce všech svých zaměstnanců. Schvaluje dokumenty a předpisy týkající se zařízení. Je účasten na výchově dětí a zodpovídá za výchovný proces. Dále také zajišťuje a kontroluje personální obsazení. Iniciuje další vzdělávání pracovníků. Spolupracuje s biologickými rodiči dítěte a orgány péče o rodinu a dítě, předkládá návrhy na osvojení či pěstounskou péči (organizační struktura v DD Nechanice).

Zástupce ředitele

Zástupce ředitele kompletně zajišťuje a řídí vychovatelský úsek. Přebírá v plném rozsahu všechny kompetence a povinnosti ředitele zařízení, pokud to vyžaduje situace (organizační struktura v DD Nechanice).

2.2 Sociální pracovníci

Sociální pracovník zabezpečuje sociální a sociálně-právní záležitosti dětí, provádí veškerou agendu spojenou s přijímáním, přemísťováním či propouštěním dětí. Práce sociálního pracovníka spočívá především v administrativní činnosti. Spolupracuje s pedagogicko-psychologickou poradnou, s pracovníky oddělení náhradní rodinné péče nebo s domy na půli cesty. Zabezpečuje účetní agendu úhrad výživného a ošetrovného. Stýká se s rodiči dětí a předává jim o dítěti informace v průběhu jejich návštěv. Spolu s

ostatními pracovníky domova pomáhá zletilým vstoupit do samostatného života. Je jim nápomocen při hledání vhodného bydlení a zaměstnání. Pomáhá s vyřizováním sociálních dávek nebo při komunikaci s úřadem práce. Spolu s vychovatelkami a hospodářkou dětského domova pomáhá odcházejícím mladým lidem s materiálním zabezpečením. Půl roku před odchodem klienta z dětského domova oznamuje tuto skutečnost odboru sociálních věcí. Dva roky po odchodu klienta je nápomocen při řešení jeho tíživých situací, pokud o to klient požádá (organizační struktura v DD Nechanice).

2.3 Pedagogičtí pracovníci

Vedoucí vychovatel

Vedoucí vychovatel je nadřazeným jednotlivých vychovatelů a rodinných skupin. Spoluorganizuje společné akce dětí a reprezentaci dětského domova. Řeší závažnější výchovné problémy dětí. Je osobně účasten při výchovné práci s dětmi (organizační struktura v DD Nechanice).

Vychovatel

Vychovatel zajišťuje komplexně výchovně vzdělávací proces dětí umístěných do dětského domova. Měl by být nejbližším člověkem dítěte v dětském domově. Stará se o děti po všech stránkách. Pečuje o jejich hygienu, o stravování, o ošacení. Stará se o zdraví dítěte, kde spolupracuje se zdravotní sestrou. Také se věnuje volnočasovým aktivitám dětí, přípravě na vyučování, aktivně spolupracuje s učiteli. Je pro dítě oporou. Naslouchá a radí dítěti. Pomáhá mu v komplikovanějších životních situacích. Sleduje chování a vývoj dítěte, řeší případné změny. V neposlední řadě je náplní práce vychovatele vedení pedagogické dokumentace o jednotlivých dětech a úkonech spojených s jeho osobou (organizační struktura v DD Nechanice).

Požadavky na osobnost vychovatele:

Vychovatel je pro dítě v dětském domově tou nejbližší osobou, proto by měl splňovat určitá kritéria.

Aby byl vychovatel úspěšný, měl by převážně mít kladný vztah k dětem a být duševně vyrovnaný. Proto je potřeba, aby získal psychologický posudek o své

způsobilosti vykonávat činnost pedagogického pracovníka školských zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy (Procházková in Vítková, 2004, s. 383).

Na post vychovatele je požadováno pedagogické vzdělání. V současné době se pro vychovatele v dětském domově požaduje speciálně pedagogické vzdělání. Toto vzdělání umožňuje vychovateli reagovat na specifické situace, správně je analyzovat a poskytnout dítěti oporu. Chápe jisté odlišnosti a rozumové schopnosti dítěte. Nesnaží se s dítětem manipulovat. Za výsledky své práce je plně odpovědný (Škoviera 2007, s. 68).

Práce vychovatele v dětském domově je náročná hlavně psychicky. Nemůže zde pracovat člověk psychicky labilní. Do dětského domova jsou umisťovány děti citově i podnětně zanedbané, je jich bohužel většina. Dále bez jakýchkoliv hygienických návyků, sociálních návyků. Mnohdy jde i o děti agresivní. Autorita je jednou z nezbytných vlastností důležitou pro vykonávání tohoto povolání (Pasternáková, Romanovská, 2008, s. 32).

Základní rys všech úspěšných vztahů mezi dospělými a dětmi vystihl Smith (2005, s. 3), když uvedl: *„každé dítě potřebuje alespoň jednoho dospělého, který je do něj blázen a konstatoval, že ‚nejsilnějšími okamžiky‘ ústavní péče o děti jsou situace, kdy mezi výchovným pracovníkem a mladým člověkem vznikne osobní propojení“* (Cameron, Maginn, 2012, s. 138).

Pro rozvoj osobnosti každého dítěte je žádoucí, aby vychovatelé dělali vše, co je pro rozvoj dítěte potřebné, aby mu poskytovali podporu. Dítě je především odkázáno na druhé lidi. Ti uspokojují např. jeho biologické potřeby, do určitého věku by bez péče nepřežilo. Mezi další potřeby patří potřeba lásky, začleňování se do mezilidských vztahů, edukační potřeby. Projevy odkázanosti se v průběhu věku transformují do nových podob. Na jedné straně nachází dítě ve své odkázanosti uspokojení a na druhé se snaží to překonat a vymanit se z ní.

„Patří k náročným úkolům vychovatele, aby s taktem a uvážlivou moudrostí řešil tento rozpor mezi sklony dítěte ve své odkázanosti spočinout a na druhé straně se ze své odkázanosti vymaňovat. A je to úkol nejenom náročný, ale také pro osobní rozvoj dítěte nanejvýš významný“ (Helus, 2004, s. 93).

Mimo jiné by měl vychovatel mít i organizační schopnosti, komunikační dovednosti, kultivovaný projev a vystupování. Děti vždy ocení přirozenost a smysl pro humor. Vychovatel by měl být rozvázný a měl by se umět vždy správně rozhodovat.

Nikdy není na škodu, když je i přiměřeně kritický. A nakonec jedna z nejzákladnějších podmínek pro práci s dětmi a tou je trpělivost, která je podmíněna sebeovládáním. Důležitou kvalitou vychovatele je schopnost neustálého seberozvoje (Bendl a kol., 2015, s. 25).

2.4 Psycholog

Hlavním posláním psychologa v dětském domově je poskytovat krizové intervence a kontaktní činnosti zaměřené na jedince a skupiny se zvýšeným rizikem školní neúspěšnosti nebo vzniku problémů v osobním a sociálním vývoji. Dále psycholog v dětském domově provádí individuální a skupinové psychologické vyšetření dětí a mládeže podle stanovených postupů. Vede výcvikové a další programy osobnostního rozvoje a prevence sociálně patologických jevů u dětí. Také úzce spolupracuje s vychovateli, sociální pracovníci i s vedením dětského domova. Účastní se vypracování individuálních výchovně vzdělávacích plánů klientů dětského domova (organizační struktura DD Nechanice).

3 Osobnost klienta dětského domova a jeho psychosociální odlišnosti

„Rodina plní v lidské společnosti řadu biologických, ekonomických, sociálních i psychologických funkcí. Lze ji považovat za nejdůležitější sociální skupinu, v níž jedinec žije. Poskytuje mu potřebné zázemí, uspokojuje jeho potřeby a zprostředkovává zkušenost, kterou nelze získat jinde. Každý člen rodiny získává role, které se stávají součástí jeho identity. Mezi jednotlivými členy rodiny se vytvářejí rozmanité vztahy, pro něž je charakteristický určitý styl komunikace“ (Vágnerová, 2002, s. 317).

Všichni lidé však nemají předpoklady pro plnění rodičovské role. A bohužel dochází k nedostatečnému uspokojení potřeb dítěte.

„Zanedbané dětství je dětství, kterému chybí i ty nezákladnější jistoty, řád, životní rytmy a jasné rozlišení toho, jak by věci měly být v opozici vůči tomu, co je nesprávné a nelze si dovolit“ (Helus, 2004, s. 72).

Rodina, díky svému velkému specifickému významu, umožňuje a podporuje plnohodnotný život a rozvoj všech svých členů, ale stejně tak se může stát zdrojem psychických zátěží a poruch. Většina dětí přichází do dětského domova se syndromem týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte – syndrom CAN.

Vágnerová uvádí, že základní charakteristikou CAN syndromu je **necitlivost a bezohlednost k dítěti, jeho podřízení nebo využití k uspokojování potřeb dospělého** (Vágnerová, 2002, s. 320).

Dysfunkční rodiny vykazují určité charakteristiky jako je např. popírání či neřešení problémů, chybějící intimita, vzájemné obviňování, chybění jasných hranic aj. (Sobotková, 2007, s. 35).

Nejčastějším důvodem pro odebrání dítěte z rodiny je zanedbávání, tj. poškozování nedostatečnou aktivitou rodičů, což se projeví nedostatečným uspokojováním jeho potřeb, deprivací. Zanedbaností je myšleno primitivní výchovné prostředí, neuspokojivé hygienické podmínky, neplnění povinné školní docházky. Dále sem patří nevhodné bytové podmínky. Může jít i o zanedbávání psychické. Jedná se o zanedbání rozvoje poznávacích a emočních funkcí. Neuspokojování citových potřeb dítěte mívá za následek psychickou deprivaci. Děti, v důsledku výše zmíněných faktů, mohou být vývojově opožděné. Dalším důvodem pro odebrání dítěte je týrání fyzické a zneužívání dítěte. Fyzické týrání se projevuje nadměrným tělesným trestáním, bitím. Jde o zneužívání fyzické síly dospělého vůči dítěti. Tělesné týrání jde ruku v ruce s

traumatem psychickým. Jako velmi závažný důvod pro odebrání dítěte a bohužel i obtížně prokazatelný je sexuální zneužívání dětí. Jedná se o zneužití moci nad dítětem pro sexuální uspokojování dospělého. Vede k poškozování dítěte jak v oblasti tělesné, tak duševní. Dítě velice často o tomto druhu týrání mlčí. Jeho jednání je ovlivněno buď tím, že se za to, co se děje stydí, nebo se bojí svého tyрана, jenž mu vyhrožuje různými formami trestů za porušení mlčenlivosti. (Vágnerová, 2002, s. 321).

Spousta z takto krutě týraných dětí vyroste v rizikové dospělé, kteří jsou jako rodiče dysfunkční, často krutí s obrannými mechanismy, bez empatie, štědrosti, šlechetnosti, ale hlavně bez lásky (Hort, Hrdlička a kol., 2000, s. 385)

Dell'Aglio a Siqueira (2010, in Schütz, Sarriera, Bedin, & Montserrat, 2015) provedli výzkum, kde došli k závěru, že stresové události, nedostatečná síť sociální opory a konflikty v rámci rodiny reprezentují ukazatele životní spokojenosti u psychicky zranitelnějších adolescentů. Tyto předvídatelné proměnné se statisticky výrazně více objevují u dětí a adolescentů v institucionální péči.

Stein (2008) zkoumal ve své studii odolnost mladých lidí odcházejících z náhradní rodinné péče. Resilience byla definována jako možnost naplňujícího života navzdory špatnému prostředí a nepřízní osudu, kterou si museli v minulosti projít. Podle výzkumů Steina je resilience odcházejících mladých úzce spjata s jejich zkušenostmi z náhradní rodinné péče a podporou během péče. Rešerše různých studií v období 20 let přinesla typologii tří skupin mladých lidí (Biehal et al., 1995; Dixon & Stein, 2005; Pecora et al., 2004; Sinclair et al., 2005; Stein, 1990; Stein & Carey, 1986).

První skupinou jsou tzv. překlenovači, kteří úspěšně prošli náhradní péčí a následně byli i úspěšní ve svém dalším životě. Měli pevné a bezpečné vztahové vazby. Přenesli se přes ošklivou rodinnou minulost a dosáhli úspěchů ve vzdělání před odchodem z náhradní péče.

Druhá skupina mladých lidí, tzv. přeživší, prožívala značnou životní nestabilitu během procesu odcházení z náhradní péče. Tihle lidé odcházeli před dosažením dospělosti bez větší kvalifikace. Odchod z dětských domovů doprovázely neshody a nepokoje mezi formálními pečovateli a mladistvými. Navzdory špatnému procesu osamostatňování se se podařilo těmto lidem překonat těžký začátek jejich samostatného života.

Poslední skupina mladistvých si zažila velice špatný životní start ve vlastní rodině, kdy následná náhradní péče již nezvládla naplnit jejich potřeby a strasti. Tihle lidé si prošli mnoha přesuny v rámci systému náhradní péče s četnými narušeními osobních vztahů a přesuny mezi školami. Během náhradní péče měli emoční problémy i problémy s chováním ve škole.

Když to shrneme, tak mezinárodní výzkum ukázal, že osoby, které opouštějí péči jako skupina se špatným startem, budou pravděpodobně mezi nejvíce sociálně vyloučenými mladými lidmi ve společnosti. Uplatňování rámce odolnosti však rovněž naznačuje, že existují rozdíly ve výsledcích mezi těmi, kdo "**postupují dál**", "**přežívají**" a stávají se "**oběťmi**". Obecně důkazy ukazují, že tyto různé cesty jsou spojeny s kvalitou péče, kterou zažívají, s jejich přechodem od péče a podporou, které se jim dostává po péči.

Podpora odolnosti těchto mladých lidí bude vyžadovat komplexnější reakce v průběhu jejich života:

- zajištěním kvalitnější péče, která jim vykompenzuje jejich škodlivé zkušenosti v oblasti předškolní péče prostřednictvím stability a kontinuity, pomáhá jim rozvíjet pozitivní pocit identity, jakož i pomocí při překonávání vzdělávacích deficitů; tím, že mladým lidem poskytne příležitosti k postupnějším přechodům od péče, které je více podobnou normativním přechodům; a poskytováním trvalé podpory mladým lidem, kteří ji potřebují, zejména těm mladým lidem s duševními problémy a komplexními potřebami.

A konečně, spojovacím tématem vyplývajícím z těla výsledků výzkumu diskutovaných v tomto článku je, že opuštění péče by mělo být najednou společnou vývojovou cestou, od mladého člověka až po dospělosti. Ti, co našli společnou cestu, s největší pravděpodobností najdou naplnění ve své kariéře a osobním životě a překonají škodlivé důsledky rodinných problémů, zneužívání nebo zanedbávání. Jsou schopni se stát nezávislejšími, nikoli emocionálně izolovaným způsobem, ale "posunout se dál" od péče ke vzdělání, zaměstnání nebo rodičovství, a dosáhnout tak "obyčejné" nebo "společné" identity.

To podporuje i dříve provedené studie o psychické deprivaci, kde Matějček a Langmeier (2011) tvrdí, že podle studií z roku 1963, 1968 a 1974 se znovu potvrzuje, že děti vychovávané dlouhodobě v ústavních zařízeních vykazují v pozdějším věku ve

vývoji osobnosti a ve společenském uplatnění poměrně nejvíce odchylek od běžné normy.

Podle Matějčka a Langmeiera (2011) je *„psychická deprivace psychický stav, jenž je způsobený následkem takových životní situací, kdy dítěti není dána příležitost uspokojovat některé základní psychické potřeby v dostačující míře po dosti dlouhou dobu“*.

Matějček a Langmeier uvádí, že kromě základních biologických potřeb dítěte, kam patří teplo, potrava, ochrana před nebezpečím, které musí být plně uspokojeny, aby byl organismus schopný přežít, existují i základní potřeby psychické. Tyto musí být od počátku v náležité míře uspokojovány, aby se dítě vyvíjelo ve zdravou a zdatnou osobnost.

Dle Matějčka je uspokojování psychických potřeb podmíněno osvojením si několika základních dovedností, které jedinec přirozeně získá, pokud vyrůstá v běžném prostředí. Pokud jedinec vyrůstá v ústavním prostředí od raného dětství, má tyto dovednosti různě deformované a následně se mu potom nedaří uspokojovat své psychické potřeby ani v dospělém věku.

Matějček sděluje: *„poznatky psychologie z posledních padesáti let říkají, že k vývoji zdravé osobnosti potřebuje dítě nezbytně uspokojení základních psychických potřeb – stimulace, učení, jistoty, identity, životní perspektivy“ (Matějček, 2017, s. 38).*

Každé dítě ke správnému vývoji potřebuje mít také pocit bezpečí.

Význam kontextu pocitu bezpečí a jistoty vnímá jako stěžejní i Howe, který poukazuje na propojení pocitu bezpečí a chutí učit se a prorůstat do společnosti: *„Čím bezpečněji se děti cítí, tím více mají času, energie a tím větší sklon mají k tomu, aby hledaly porozumění a smysl. Zatímco strach omezuje, bezpečí rozšiřuje oblast zkoumání. To je důvod, proč je sociální, emoční a kognitivní vývoj zneužívaných a zanedbávaných dětí tak silně ohrožen. Nemají pocit bezpečí, málokdy se uvolní. Strach může být v těchto dětech zakořeněn natolik, že zkoumání světa je slabé, úzkostlivé a sporadické“ (Howe in Cameron, Maginn, 2012, s. 41).*

Domníváme se, že pocit identity zakotvuje jedince ve světě a dává mu smysluplný výhled do budoucna. Pokud dojde k oslabení pevného prožívání osobní identity, může to vést až k pocitům prázdna, neexistence a citovým propadům. A to

může vést až k sebedestruktivním obranným reakcím např. abusus drog a alkoholu, automutilace.

Závislost na drogách není pouze fyzickou potřebou, ale často ještě silněji potřebou psychickou. Potíže v rodině, např. násilí nebo pocit, že o dítě nemají rodiče zájem, jsou velmi stresující a zmírní se pouze pod vlivem drog. Někdy však může být hnací silou snaha vytěsnit určité období v minulosti, které je pro dospívajícího příliš bolestivé a mladý člověk se s ním nedokáže vypořádat (Elliot, Place, 2002, s. 149)

Někdy to vede až k pocitům úzkosti a deprese, což jsou aspekty geneticky ovlivňovaného povahového rysu zvaného **vyhýbání se ohrožení**. Úzkostliví lidé mají větší sklon užívat alkohol a drogy, aby zamaskovali své negativní pocity. Když poznají, že sedativa jako alkohol a barbituráty uklidňují jejich nervy a že stimulační látky, jako jsou amfetaminy a kokain, zlepšují jejich náladu, mohou pak tyto drogy užívat stále. Paradoxně je mohou brát i tehdy, když je užívání drog samo zdrojem úzkosti nebo deprese (Hamer, Copeland, 2003, s. 109).

4 Příprava klientů dětského domova na ukončení jejich pobytu

Ukončit pobyt dítěti z dětského domova lze z několika důvodů. První možností je soudem zrušená nařízená ústavní výchova nebo po uplynutí stanovené doby trvání ústavní výchovy. Dále pokud došlo k nabytí právní moci rozhodnutí soudu o osvojení nebo o svěřením dítěte do pěstounské péče. Lze ukončit pobyt i po uplynutí doby trvání předběžného opatření nebo po jeho zrušení soudem (Zákon č. 109/2002, §24, odst. 5).

Na základě pracovních zkušeností autorky se domníváme, že pro dítě, které prožilo většinu svého dětství v dětském domově, představuje odchod z domova velkou zátěž. Hůře se adaptuje v novém prostředí, ve kterém se musí postarat samo o sebe. Není tu nikdo, kdo by ho vedl, kdo by mu poradil a dítě ztrácí pocit bezpečí. Výzkumy i praxe potvrzují názor autorky, že klienti dětského domova nejsou schopni se integrovat do společnosti bez větších problémů.

Mladí lidé opouštějící péči na cestě k dospělosti mohou čelit větším obtížím než ostatní mladí lidé. Jejich cesta může být kratší, náročnější a často nebezpečnější než u mladých lidí opouštějící rodný dům. A mohou být zatěžováni dřívějšími negativními zkušenostmi se špatným rodičovstvím, včetně špatného zacházení a sociálního znevýhodnění (Stein, 2012, s. 9)

Tvrdíme, že v dětském domově je dítě celkově zaopatřené, je o něj postaráno po všech stránkách. Jako naprostá samozřejmost je dostatek jídla, tepla, oblečení, pomoci se školní přípravou a v neposlední řadě pravidelné kapesné. Když odejde, tak je najednou na vše sám a plně zodpovědný za vše co udělá. Když žije v dětském domově, tak se o to totiž nemusí vůbec zajímat. Potraviny na byt teta nafasuje jednou týdně, teplo si zajistí otočením kohoutku. Když jezdí do školy, tak mu teta jízdenky proplatí. Do zaměstnání si jízdenku nebo benzín musí uhradit sám.

Jako častý problém, po opuštění zařízení, bývá neschopnost hospodařit s financemi, jelikož dítě většinou neví, jaká je reálná cena potravin, energií, nájemného a také si neumí správně peníze rozložit. Dalším problémem může být třeba i taková maličkost, jako je ranní vstávání bez pomoci vychovatelek. V zaměstnání pak nedovedou spolupracovat, protože jsou naučeny na systém soupeření. Tyto skutečnosti se stávají traumatizujícími (Gottwaldová, 2006, s. 8-9).

Pro mladé lidi je možnost volby, kdy opustit péči a jít dál, velmi odlišná od očekávání, že odejdou, když jim bude 16, 17 nebo 18 let. Důležitá rada od skotských

mladých lidí, kteří již dříve opustili péči těm, kteří opouštějí péči, byla: „*neopouštějte péči příliš brzy, nevěřte, že je to tak snadné, jak vám lidé říkají, buďte na to vyzrálí...než budete moci odejít...není to tak snadné, jak si myslíte*“. Průzkum názorů mladých lidí, který provedl ředitel pro práva dětí v Anglii, ukázal, že v době opuštění péče 41 procent mladých lidí skutečně chtělo odejít a 42 procent nechtělo odejít, ostatní se nemohli rozhodnout. Na otázku po opuštění, pokud opustili péči ve správný čas, si však jen čtvrtina myslela, že je ten správný čas, 45 procent si přálo, aby v péči zůstali déle, a 17 procent uvedlo, že měli opustit péči dříve (Stein, 2012, s. 43).

Myslíme si, že před odchodem dětí z dětského domova by se měla věnovat větší pozornost tomu, aby se mladý člověk naučil plánovat, řešit rozpočet domácnosti, získal víc praktických schopností, co se týče péče o sebe sama. Měl by se naučit lépe zvládat interpersonální vztahy.

Naštěstí se v současné době dětmi z dětských domovů, které nemají po ukončení ústavní výchovy kam jít, zabývá stále víc organizací.

„Je třeba brát v potaz, že dospělí z náhradní péče mají: silnější tendence k obtížným psychickým stavům a k méně funkčním strategiím zvládnání zátěžových situací (naučená bezmocnost), problematičtější vzdělávací a pracovní dráhu, nejistoty v sociálních vztazích, včetně blízkých vztahů.“ Z výše uvedených faktů vyplývá, že mladí lidé odcházející z náhradních forem péče potřebují dostatečnou podporu ještě dlouho po odchodu z náhradních forem výchovy (Peterková in Baltag, 2017, s. 74).

4.1 Průběh přípravy na odchod z dětského domova

„V zájmu přípravy na budoucí samostatný život dítěte může být v zařízení zřízena jedna nebo více samostatných bytových jednotek pro ubytování jednotlivých dětí nebo nejvýše tříčlenné skupiny dětí, které se připravují na odchod ze zařízení. Do těchto bytových jednotek mohou být umístěny děti starší 16 let podle kritérií a za podmínek stanovených vnitřním řádem. Nejméně 6 měsíců před propuštěním dítěte je ředitel zařízení povinen informovat příslušný obecní úřad o nadcházejícím propuštění dítěte ze zařízení. Pokud mladý člověk odchází ze zařízení z důvodu zletilosti je ředitel zařízení povinen umožnit mu jednání se sociálním kurátorem“ (Folda, 2009, s.20).

Připravovat dítě na vstup do samostatného života by se mělo systematicky a dlouhodobě. Běhounková (2012) dělí přípravu na tři fáze. První fáze začíná již při

samotném vstupu dítěte do dětského domova a tkví v detailním zpracování programu rozvoje osobnosti dítěte, zkráceně IPROD. Druhá fáze přípravy probíhá během pobytu dítěte v dětském domově. V této fázi by měla být dítěti přidělena klíčová osoba, která dítě bude provázet v procesu plánování a usnadní mu nezávislost při odchodu ze zařízení. Tato osoba by měla s dítětem navázat důvěrný vztah. Většinou je to kmenová teta. Tato fáze končí odchodem a měla by probíhat formou rituálu. Třetí fáze se soustředí na období po odchodu dítěte ze zařízení a má preventivní charakter. Již v předešlých fázích přípravy by mělo být dítě propojeno s osobou, na niž se bude moci v případě potřeby obrátit a která bude jeho průvodcem a pomocníkem při začleňování se do světa mimo zařízení (Kusá a kol., 2017, s. 26 - 27).

Uvádíme, že v domově, kde autorka pracuje, je pro klienty, kteří se chystají na odchod z dětského domova, vyhrazen byt. Který už nepodléhá tak striktně řádu dětského domova. Režim na bytě je o něco volnější. Zato se více klade důraz na odpovědnost za své chování, na plnění povinnosti a dodržování pravidel. Přejít do samostatného bydlení je pozvolnější. Teta na bytě slouží kratší dobu, pracuje spíše jako poradce než vychovatel. Během týdne se děti stravují ve školní jídelně, která je součástí dětského domova, ale o víkendu si musí samy připravit obědy a večeře, pečou si také moučníky. Suroviny k vaření se fasují z centrální kuchyně, tudíž ceny potravin znají děti pouze orientačně. O činnosti na bytě se starají děti samy. Nakupují si oblečení a hygienické pomůcky podle vlastní potřeby. Učí se vyřizovat záležitosti na poště, na úřadech, v bance.

Většina dětí chodí na brigády, což se jeví jako účinná forma, jak u dětí vzbudit vědomí hodnoty peněz. Dítě získává pracovní návyky, ale je zde prostor, jak dítě motivovat k šetření, když obdrží větší obnos peněz (nákup značkového oblečení, mobilní telefon atd. V 15 letech si student může otevřít účet v bance a posílat si tam mzdu z brigád či odměnu za práci na odborném výcviku. Děti, které pobírají sirotčí důchod, mají založenou vkladní knížku, kde si spoří.

„Odchod z dětského domova představuje pro každého, kdo v něm prožil část svého dětství, významný a emočně náročný okamžik, který se často pojí s obavami z budoucnosti. První kroky mimo zdi zařízení s sebou přináší nejen kýžený pocit svobody, ale i odpovědnost za vlastní život“ (Kusá a kol., 2017, s. 6).

4.2 Nadace a projekty podporující klienty při odchodu z dětského domova

Podotýkáme, že byla v posledních letech založena spousta nadací, které se věnují dětem z dětských domovů. Většinou se jedná o neziskové organizace. Tyto nadace vytvořily projekty, které mají zaměřenou svou pomoc pro děti v dětských domovech. Mnoho z nich také nezapomnělo na mladé lidi, kterým se snaží pomoci začlenit se do života. Děti se účastní různých víkendových pobytů, které jsou zaměřeny na přípravu na život do dospělosti. Dětský domov Nechanice má dlouhodobou spolupráci s **Nadací Terezy Maxové dětem**. Hlavním posláním nadace je umožnit každému dítěti zdravý a bezpečný život v rodinném prostředí. Zabývají se předcházení odebírání z rodinného prostředí, které je nežádoucí. Podporují náhradní rodičovství a kompenzují nedostatky ústavní výchovy.

T. Maxová spolupracovala i s jinými charitami, ale nikdy neviděla výsledky. Nyní Nadace Terezy Maxové přispívá konkrétním dětem na konkrétní věci. To uvedla její ředitelka marketingu v časopise OnaDnes.cz [cit. 2021-04-15]

Dětský domov v Nechanicích se kupříkladu účastnil grantového programu GP 3 - Kompenzace nedostatků ústavní výchovy, kam spadá fond s názvem „**Vzdělávací fond ŠKODA AUTO a Nadace Terezy Maxové dětem**“, jehož cílem je podpořit znevýhodněné děti vyrůstající v ústavních zařízeních ve Středočeském, Pardubickém a Královéhradeckém kraji v oblasti vzdělávání a osobního rozvoje. Podpora byla určena dětem ve věku od 15 let – studenty středních škol a odborných učilišť. Fond přispíval ke zlepšení podmínek ke studiu a posilování motivace ke vzdělávání. Podporoval všechny související vzdělávací aktivity a náklady, včetně materiálního vybavení.

Příspěvek bylo možné využít na financování:

- doučování
- rozvojových a dalších vzdělávacích aktivit
- odborných vzdělávacích kurzů
- psychologické podpory, mentoringu
- materiálních potřeb nezbytných ke studiu
- ubytování na internátu
- dopravy do školy

- získání řidičského průkazu – pro potřeby budoucího pracovního uplatnění
- školného

(www.nadaceterезymaxove.cz)

Mezi další patří projekt **To dáš!**, který pomáhá znevýhodněným lidem na startu pracovní kariéry, lidem, kteří vyrůstali v dětském domově a nemají v porovnání s vrstevníky stejné podmínky pro start do nového života a pro vstup na trh práce. Projekt **To dáš!** podporuje sebevědomí mladých znevýhodněných lidí pořádáním motivačních workshopů, zvyšováním potřebných znalostí, a především funguje jako sociální personální agentura. Díky projektu **To dáš!** získávají mladí lidé dostatek znalostí, dovedností, pomoc a také návod na to, jak uspět na pracovním trhu. Mladí lidé mohou v rámci tohoto projektu spolupracovat s odborníky, mentory a lektory, kteří je připraví na pohovor a posílí jejich pracovní návyky (www.nadaceterезymaxove.cz).

Neméně významný je i projekt organizace **Spolu dětem, o. p. s.**, který se jmenuje **Postav se na vlastní nohy**. Tento projekt symbolizuje jakýsi „trénink dospělosti“. V rámci několika víkendových setkání se dospívající děti ve věku 16 - 26 let, připravující se na odchod z dětského domova, učí orientovat a jednat v různých situacích. Ať už z oblasti práce, bydlení, financí, vztahů. Organizace Spolu dětem, o. p. s. reaguje na konkrétní potřeby dětí z dětských domovů a dětí z pěstounských rodin. Je zaměřena na rozvoj talentu a vzdělávání a na přípravu dospívajících při vstupu do samostatného života (www.spoludetem.cz).

Uvádíme, že se dětský domov zapojuje i do dalších podobných projektů, kde se děti nebo už tedy mladí dospělí, učí řešit zátěžové situace, vztahy v kolektivu a v rodině. Učí se vyplnit různé formuláře a žádosti, např. žádost o zaměstnání. Napsat strukturovaný životopis. Učí se, jak se chovat při pracovním pohovoru, získávají informace o tom, co má obsahovat pracovní smlouva. Navštěvují také Úřad práce, kde získávají informace ohledně zaměstnání, popřípadě jak podat žádost o podporu, o tom jak funguje systém sociálních dávek.

Jde třeba o projekt **„Pobyty dospívajících dětí pocházejících ze sociálně znevýhodněného prostředí umístěných v Dětském domově Nechanice zaměřené na integraci, přípravu na samostatný život a prevenci sociálně patologických jevů“** vycházející z programu **„Pro život“**, který vychází z pozitivních zkušeností, získaných z minulých let, od kdy byl tento program zapracován do výchovných programů

v domově. Tento pobyt je specificky zaměřen na vzdělávací, výchovně preventivní okruhy, které by měly naplnit celoroční činnosti. Integrovaně výchovné pobyty jsou koncipovány osvědčenou, velmi prostou, ale výrazně efektivní formou. Jsou plánovány na tři třídní bloky, kdy je vybraná skupina dětí z dětského domova Nechanice ve věku 13- 25 let mimo zařízení Tyto pobyty jsou připraveny naplnit všechna neopomenutelná kritéria preventivně vzdělávacích procesů, zařazení aktuálních témat formou aktivních programů, týkajících se problematiky drog, kriminality, extremismu a rasismu. Tyto principy jsou navýšeny o seznámení se s celkovým zdravotním stylem života a poznáním ekonomické rozvahy a hospodařením s finančními prostředky. Dalším okruhem, kterým chce dětský domov zintenzivnit povědomí dětí o základních lidských právech a povinnostech, je vytváření modelových situací **dítě z domova - dítě z rodiny a ve vztahu k dospělým**. Lektorují vysokoškolsky vzdělaní lektori se specializací na prevenci patologických jevů, speciální pedagogiku a personální práci.

Závěrem projektu je provedeno anonymní dotazníkové šetření všech zúčastněných dětí v projektu s ohledem na zhodnocení přínosnosti témat a případné pokračování v řešení jednotlivých problematik v rámci preventivních činností.

Problematiky sociální integrace a prevence sociálních patologických jevů jsou z oblasti činnosti Dětského domova a školní jídelny Nechanice, které jsou realizovány na základech školního vzdělávacího plánu, ročního plánu výchovné činnosti a strategie komplexní prevence, založených na odborném propojení jednotlivých okruhů hlavních výchovných činností, tak aby bylo efektivně dosaženo všech očekávaných výstupů v domově. Navržený projekt naplňuje požadavky stanovené koncepcí a je kontinuálním výstupem celoroční práce pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí. Splňuje i kritéria dlouhodobého procesu sociální integrace, včetně dětí a mládeže z národnostních menšin.

Konkrétním cílem projektu je dosažení rozvoje osobnosti dospívajících dětí a poskytnutí ochrany pro celkový život, prostřednictvím výchovného a vzdělávacího působení a vytváření podmínek pro smysluplné využití volného času. Tohoto cíle chce vedení dětského domova dosáhnout pomocí integračních a výchovných pobytů, kde chce naplnit celkovou koncepcí komplexní preventivní práce a modelovými situacemi seznámit děti s rámci základních oblastí patologických jevů, včetně alternativy trávení volného času a účelného využívání finančních prostředků (Vrána, DD Nechanice).

Uvádíme ukázkou témat programu:

- **Program pro 1. pobyt**

Oblast rozvoje teoretických a praktických dovedností pro život po odchodu z dětského domova.

Děti se dozvědí, co všechno musí obsahovat životopis, písemná žádost o pracovní místo a následně si je sami napíší, co všechno obsahuje výběrové řízení (jeho pravidla) a sami si ho cvičně vyzkouší.

Bude probráno vše potřebné k uzavření pracovního poměru, jeho druhy, změny pracovního poměru a ukončení pracovního poměru (Problémy v práci, výzva zaměstnavatele při nesplňování požadavků pro řádný výkon práce, dohoda o rozvázání pracovního poměru, výpověď zaměstnance z pracovního poměru, výpověď z pracovního poměru ze strany zaměstnavatele z důvodu organizačních změn, výpověď z pracovního poměru ze strany zaměstnavatele pro neuspokojivé pracovní výsledky, zrušení pracovního poměru zaměstnancem ve zkušební době, zrušení pracovního poměru zaměstnavatelem ve zkušební době a okamžité zrušení pracovního poměru zaměstnavatelem).

Děti samy ve skupinách najdou potřebné informace dle zadání v zákoníku práce, příklad-napiš výpověď z pracovního poměru, potom se vše vyhodnotí, zejména negativa.

Děti se dozvědí výši minimální mzdy, výpočet čisté mzdy a odvody.

- **Program pro 2. pobyt**

Nácvik zvládání konfliktních a problémových situací, hledání zdrojů sebepodpory.

Tematika osobnostního rozvoje.

Nácvik relaxačních technik ke zmírnění stresu.

Na 2. pobytovém víkendu dojde k provedení bloku aktivit v rámci Prevence sociálně patologických jevů DD a ŠJ Nechanice.

V rámci zvládání zátěžových situací si děti vyzkouší relaxaci na hudbu spojenou s následnou imaginací a jejím kresebným zpracováním – podněty k diskusi o tom, kdo jsem a jak se chovám...

Úkolem 2. pobytu je prohloubit u dětí vědomí toho kým jsou, rozbor sociálních rolí, toho, jak vnímáme sebe my, a jak nás vnímají druzí, psychohra na skupinové řešení problému: status a role ve vrstevnické skupině.

- **Program pro 3. pobyt**

Nácvik zvládání zátěžových situací v běžném životě, základy asertivity, využití KBT-kognitivně behaviorální terapie – zmírnění sociální a školní fobie.

Na tomto pobytovém víkendu bude proveden další blok aktivit v rámci prevence zaměřený na zneužívání návykových látek. Úkolem 3. pobytu bude snižování psychické tenze (Vrána, DD Nechanice).

Jako další je ještě třeba uvést projekt organizace **MAS Hradecký venkov**, jehož program podporuje integraci mladých lidí žijících v Dětském domově Nechanice prostřednictvím podpůrných a vzdělávacích aktivit pro start do samostatného života, a to komplexní, systematickou a dlouhodobou přípravou mladých lidí na odchod z ústavní péče a následné provázení těchto osob během procesu osamostatnění se v oblasti zaměstnání. Projekt se zaměřuje také na utváření vzájemných vztahů, rozvoji osobnosti jedince, podporu a poradenství. Dětem často chybí při odchodu praktické informace pro život.

Proto vyšel, krom jiného, i průvodce pro cílovou skupinu, kde jsou různá doporučení, např.

Jak si najít zaměstnání či brigádu?

Jak se evidovat na úřadu práce?

Na jaké dávky mají nárok rodiny s dětmi?

Jak postupovat v případě nemoci?

Ochrana spotřebitele

Pojištění

Jak si poradit s dluhy a nenaletět?

(www.mashradeckyvenkov.cz)

5 Možnosti bydlení po odchodu z dětského domova

Jako jeden z problémů, který řeší plnoletí při odchodu z dětského domova, je nalezení nového domova. Část dětí se vrací po ukončení ústavní výchovy do svých rodin. Ale jsou i tací, kteří nemají kam jít a potřebují pomocnou ruku. Najednou se ocitají ve složité situaci a neví kudy kam.

5.1 Startovací byty

I když se tento způsob ubytování zdá jako jedna z nejlepších možností, je pravdou, že těchto bytů je stále nedostatek. Tento druh bydlení je zprostředkován a podporován zejména občanskými sdruženími a neziskovými organizacemi.

Dětský domov Nechanice spolupracuje již mnoho let s Magistrátem města Hradec Králové. Startovací byty jsou ideálním řešením bydlení pro mladé lidi, protože jim nízký nájem umožní dosáhnout na plnohodnotné bydlení a zároveň si našetřit finance do budoucna. Byty nejsou určeny k trvalému bydlení. Zato mají několik výhod oproti klasickému podnájmu. Mezi ně patří zvýhodněné nájemné, klient platí část nákladů na provoz a zbytek doplácí např. magistrát města nebo organizace, ve které je ubytovaný. Jako výhodu lze brát i to, pokud dojde k opoždění splátky, klient není vyhozen z bytu, ale nejdříve je upozorněn, často mu je nabídnuta možnost splátek. Ale i toto privilegium je akceptováno pouze do určité míry, mladí dospělí se musí naučit, že v normálním podnájmu se musí poplatky uhradit včas. Mladému člověku je v tomto zařízení nabídnuta možnost postavit se na vlastní nohy pod dohledem druhé osoby, která mu pomáhá jako poradce a podpora na cestě k samostatnosti.

5.2 Ubytovna

Slouží výhradně k ubytování. Proto nelze očekávat žádné rady či pomoc osoby zmocněné. Mladí lidé se zde musí o sebe a své záležitosti postarat sami. Na ubytovně je podmínkou dodržování tzv. ubytovacího řádu, který je potřeba dodržovat. Při jeho nedodržení nebo neplacení nájemného může dojít ihned k ukončení ubytování. Pokoje mohou být od jednolůžkových po vícelůžkové. Sociální zařízení může být společné i pro více pokojů.

Zaměstnání s ubytovnou – zajišťují zaměstnavatelé svým zaměstnancům. Velkou výhodou je, že se tím vyřeší dvě existenční otázky naráz. Příjem peněz a střecha nad hlavou. Zaměstnavatelé často poskytují svým zaměstnancům zvýhodněné podmínky.

5.3 Nájem, podnájem

Poznamenáváme, že nájem je typ závazku, který vznikne uzavřením nájemní smlouvy. V ní se pronajímatel a nájemce dohodnou, že nájemce může za nájemné dočasně užívat byt pronajímatele. Podnájem je dočasným bydlením v bytě, který má někdo jiný v nájmu, to znamená, že má nájemní smlouvu s přímým vlastníkem a momentálně jej nepotřebuje. Je možné si podpronajmout celý byt či jen jeho část. Nájemce bytu, který chce byt přenechat do podnájmu, k tomu musí mít písemný souhlas majitele bytu. Toto řešení bydlení je vhodné pro mladé lidi, kteří mají dostatek finančních prostředků. Například úspory ze stavebního spoření nebo ze sirotčího důchodu. Některé byty mohou mít základní vybavení, některé jsou bez vybavení. Vlastní byt, ve kterém může člověk, který odešel z dětského domova, bydlet sám v soukromí může být velkým plusem, ale zároveň i velkou zkouškou vlastní osobnosti člověka.

5.4 Dům na půli cesty

„Domy na půli cesty poskytují pobytové služby zpravidla pro osoby do 26 let věku, které po dosažení zletilosti opouštějí školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, popřípadě pro osoby z jiných zařízení pro péči o děti a mládež“ (Zákon č. 108/2006.Sb.).

Uvádíme, že Domy na půli cesty patří do služeb sociální prevence. Cílem této služby je pomoci při řešení obtížné životní situace zajištěním vhodného dočasného bydlení a pomáhat při uplatňování práv a obstarávání osobních záležitostí.

Služba je zaměřena na rozvoj samostatnosti uživatele a vyřešení obtížné životní situace nebo zmírnění následků této situace. Domy na půli cesty pomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou ohroženy izolací od společnosti. Služba se poskytuje za úplatu. Do domů na půli cesty jsou přijímáni muži i ženy. Klienty se

mohou stát i nastávající matky, matky s dětmi, manželské páry i s dětmi. Služba se poskytuje nejdéle na 1 rok. V návaznosti na základní činnosti je cílem dané sociální služby vytvářet předpoklady pro vzdělávací, výchovné, zájmové, sportovní a kulturní aktivity, které poskytují uživatelům nové znalosti, napomáhají k rozvoji schopností a dovedností, podporují jejich začlenění do společnosti a utvářejí smysluplné vztahy s ostatními lidmi. V tomto ohledu se jedná například o pomoc ve výchově a péči dětí, pomoc při hospodaření v domácnosti – možnost řízeného hospodaření a další (www.skp-centrum.cz/nase-sluzby-a-projekty/dum-na-puli-cesty).

5.5 Azylový dům

„Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepřiznivě sociální situaci spojené se ztrátou bydlení“ (Zákon č. 108/2006 Sb.).

V těchto domech je potřeba dodržovat vnitřní řád, který je tu nastaven. Pokud někdo preferuje volnost a soukromí, není pro něj ideální volbou. Umístování zájemců o službu do jednotlivých míst poskytování je vždy velmi individuální, a to především s ohledem na jejich situaci, zajištění bezpečnosti, důstojnosti a naplnění jejich potřeb. Pracovníci se řídí Metodikou poskytování sociální služby.

Základní činnosti při poskytování sociálních služeb v azylových domech se zajišťují v rozsahu těchto úkonů (vyhláška č. 505/2006 Sb., § 22 odst. 1):

a) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy:

- vytvoření podmínek pro samostatnou přípravu nebo pomoc s přípravou stravy, zajištění nebo poskytnutí stravy odpovídající věku, zásadám racionální výživy a potřebám dietního stravování, tato základní činnost může být zajišťována jen v rozsahu 1 úkonu,

b) poskytnutí ubytování:

- ubytování po dobu zpravidla nepřevyšující 1 rok, umožnění celkové hygieny těla, vytvoření podmínek pro zajištění úklidu, praní a žehlení osobního prádla, výměny ložního prádla,

c) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí:

- pomoc při vyřizování běžných záležitostí vyplývajících z individuálních plánů, pomoc při obnovení nebo upevnění kontaktu s rodinou a pomoc a podpora při dalších aktivitách podporujících sociální začleňování osob, včetně uplatňování zákonných nároků a pohledávek
(www.skp-centrum.cz/nase-sluzby-a-projekty/dum-na-puli-cesty).

5.6 Návrat do vlastní rodiny

Podotýkáme, že děti jsou z rodin odebrány a následně umístěny do dětských domovů z důvodu špatných sociálních podmínek nebo z důvodu syndromu CAN. Z těchto důvodů je často nepřipustné, aby se do rodiny vrátily. Avšak některá hlediska se během doby mohla změnit. Když je dítěti osmnáct let, může se samo rozhodnout, zda se chce navrátit do biologické či příbuzenské rodiny. Většina zletilých se na svůj odchod z dětského domova velmi těší, ale nejsou připraveni na svůj návrat do rodiny, i když ji pravidelně navštěvovaly.

V domácnosti je potřeba počítat s určitým zavedeným řádem, kterému by se měl nově příchozí člen přizpůsobit. Každá rodina se liší v přístupu k životu, ve zvycích, v chodu domácnosti aj. Někde je podporována spíše volnost a samostatnost, jinde dítě vodí za ručičku a vše mu předkládají přímo pod nos.

„Rodiče někdy bolestně prožívají odpoutávání dítěte z rodiny a jeho separačním snahám brání, jindy zase separaci dítěte nadměrně a předčasně podporují. Hodně záleží na průběhu vlastní adolescence rodičů a způsobu, jakým řešil rodič v době své adolescence vztahy se svými rodiči“ (Hort, Hrdlička a kol., 2000, s. 40).

6 Formy pomoci klientům dětského domova při odchodu ze zařízení ústavní výchovy

Když dítě odchází z dětského domova, je dáno zákonem, že je mu podle jeho skutečné potřeby v době jeho propuštění a podle hledisek stanovených vnitřním řádem, poskytnuta věcná pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek. Dále se dítěti ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí poskytuje poradenská pomoc se zajištěním bydlení a práce, a dále je dítěti i po opuštění zařízení poskytována poradenská pomoc při řešení tíživých životních situací (Zákon č. 109/2002 Sb.).

6.1 Finanční a materiální pomoc

Dětem, které po dosažení zletilosti odcházejí ze zařízení, se poskytuje podle jejich skutečných potřeb v době propuštění a podle Vnitřního řádu dětského domova věcná nebo finanční pomoc až do výše 25 000 Kč (Vnitřní řád DD Nechanice).

Dodáváme, že částka bývá dle přání dítěte a dle uvážení vychovatelů, vedení domova a hospodářky, rozdělena na materiální část výbavy (ručníky, peřiny, povlečení, nádobí, příbory, skleničky, žehlička, žehlicí prkno, rychlovarná konev, mikrovlnka) a na finanční část. Finance by měly posloužit dítěti překlenout krizové období do první výplaty. Velmi často se dětem z těchto peněz zaplatí i první nájem. Záleží zejména na tom, kam dítě odchází. Poslední dobou jsou dětem při odchodu přidělovány tzv. *Startovací balíčky*. Jedná se o základní vybavení domácnosti, které ulehčí dětem start do samostatného života. Spadá do programu „Pomoz mi do života“ organizace Dejme dětem šanci o. p. s.

6.2 Poradenství a následná péče

Poradenství je další typ pomoci odcházejícím klientům. Než klient odejde ze zařízení, je mu poskytována pomoc se zajištěním zaměstnání a bydlení. Nejvíce bývá dítěti nápomocna kmenová teta, se kterou má dítě nejbližší vztah. Dále pak pomáhá sociální pracovnice i vedení dětského domova. To vše se děje ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD). Klientům je nejméně dva roky po ukončení pobytu poskytována pomoc při řešení náročných životních situací. O tuto službu si bývalí klienti musí požádat dobrovolně, pokud o ni mají zájem. Dostávají informace od

sociálního kurátora, na kterého získají kontakt, např. ohledně neziskových organizací v místě bydliště nebo i informace o možnosti bydlení. V neposlední řadě poskytuje kurátor bezplatně sociální poradenství, které je již sociální službou a řeší jej zákon č. 108/2006Sb. O sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (Vnitřní řád DD Nechanice).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

7 Stanovení cíle výzkumného šetření

Teoretická část diplomové práce se zabývala odchodem dětí z dětského domova. Několikrát jsme zmínily, že to bývá cesta dosti složitá. Proto by k tomuto zásadnímu kroku měla přispívat právě příprava na odchod, realizovaná v dětském domově, které se autorky věnují v následující části diplomové práce.

Cílem výzkumného šetření je ověřit, jakým způsobem probíhá příprava na odchod z ústavního zařízení, jaká jsou očekávání dětí, když vstoupí do samostatného života. Posléze provést komparaci klientů dětského domova v oblasti přechodu do běžného života, a to ve vztahu ke zkušenostem bývalých klientů dětského domova.

V diplomové práci jsme stanovily dílčí cíle. Prvním dílčím cílem bylo popsat způsoby podpory realizované v dětském domově, aby došlo k usnadnění přechodu dětí mimo dětský domov. Druhým dílčím cílem je ověřit představy dětí v dětském domově o budoucím životě po odchodu z dětského domova. Třetím dílčím cílem je zamyšlení vybraných klientů ve vztahu k vybraní nejlepší varianty podpory v oblasti přechodu do běžného života s klienty, kteří již dětský domov opustili během uplynulých tří let.

Svůj výzkumný cíl stylizujeme sadou výzkumných otázek, jejichž úmyslem je zjistit připravenost na odchod z dětského domova. Výzkumné otázky jsou zaměřené i na příčinu umístění dětí do dětského domova, vzdělání a počátek samostatného života po opuštění dětského domova. Myslíme si, že se to vše prolíná a jedno s druhým souvisí.

7.1 Metodologie praktické části závěrečné práce

V diplomové práci jsme použily **kvalitativní výzkum**, což může být „výzkum týkající se života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů“ (Strauss, Corbinová, 1999, s. 10).

Protože se „kvalitativní výzkum provádí pomocí delšího a intenzivního kontaktu s terénem nebo situací jedince či skupiny jedinců“, využily jsme k jeho realizaci působení autorky v jejím zaměstnání v Dětském domově v Nechanicích. Jako metodu k získávání dat jsme zvolily rozhovor čili interview, fakticky tzv. **polostrukturovaný rozhovor**, který „se vyznačuje definovaným účelem, určitou osnovou a velkou pružností celého procesu získávání informací“ (Hendl, 2005, s. 51 - 164).

Polostrukturovaný rozhovor obsahuje 19 otázek očíslovaných arabskými číslicemi, které jsou zaměřené na přípravu dětí vstoupit do samostatného života, z toho 2 jsou pouze pro bývalé klienty dětského domova. Šest otázek předcházejících, které jsou označeny římskými číslicemi, se týká rodinné situace a vzdělání. Využily jsme, se svolením respondentů, jako možnost fixace dat **audiozáznam**. Před každým rozhovorem respondentu požádaly, zda by bylo možné pořídit z rozhovoru zvukový záznam, který bude určen jen pro studijní potřeby a který bude po zpracování smazán. Každý respondent se zvukovým záznamem souhlasil. Během zpracování dat bylo použito **doslovné transkripce**, tj. přesného zápisu řečeného, případně došlo k úpravě do spisovného jazyka. Zároveň jsme k doplnění provedených rozhovorů jako další metodu pro získávání dat zvolily tzv. **analýzu dat**, aneb zkoumání dokumentů.

Rozhovory jsme zpracovaly pomocí designu případové studie, která byla podrobena technice **otevřeného kódování**. Výpovědi dětí ještě žijících v dětském domově a již odešlých mezi sebou porovnály a vytyčily shody a odlišnosti.

Analýza prostřednictvím **otevřeného kódování** obsahuje operace rozboru, konceptualizace a restrukturalizace dat. Jinými slovy řečeno, autorky výzkumu text rozbíjí na určité segmenty tvořící významový celek, které pojmenovávají, a dále s nimi pracují. Takovou základní jednotkou může být slovo, sekvence slov, věta nebo odstavec. Každé jednotce autorky přidělují kód. Současně s kódováním je pak utvářen seznam existujících kódů. Jakmile je tento seznam kompletní, je možné začít proces systematické kategorizace kódů. Tento proces lze vystihnout jako seskupování kódů do skupin (kategorií) podle jejich podobnosti nebo příslušnosti ke stejnému jevu (Gulová, Šíp, 2013, s. 47 – 48).

Pilotní studie zde nebyla zpracována, neboť tento výzkum nebyl takového rozsahu, aby pilotní studii vyžadoval.

7.2 Charakteristika výzkumného vzorku

Podle určitých kritérií jsme vybraly výzkumný soubor, který tvořilo 10 respondentů. Prvním kritériem byla podmínka, že respondent musí být starší 15 let a musí se připravovat na své budoucí zaměstnání na střední škole či učilišti. Tuto podmínku v současné době v dětském domově splňuje 6 dětí. Jedná se o 4 dívky a 2 chlapce. Dalším kritériem byla podmínka, že respondent opustil dětský domov během

posledních 3 let. Tuto podmínku splnilo 9 mladých lidí. Výzkumného šetření se ale zúčastnili pouze 4 z nich, z toho 2 chlapci a 2 dívky. Rozhovory jsme prováděly v rámci osobního kontaktu a v neutrálním prostředí. Díky tomu proběhl rozhovor nenuceně a dotazovaní byli při odpovědích otevření.

7.3 Průběh realizace praktické části závěrečné práce

Výzkumné šetření proběhlo ve dnech 1. 5. 2021 – 20. 5. 2021. Pro výzkumné šetření jsme stanovily 4 výzkumné otázky, které se vztahují ke zkoumanému tématu.

Výzkumná otázka 1: Má na život klientů po jejich odchodu z DD vliv špatné prostředí a nepřízeň osudu, kterou si museli v minulosti projít? (Otázky I. – VI.)

Výzkumná otázka 2: Mají klienti DD dostatečné informace z dětského domova, co se týče samostatného života? (Otázky 1 – 13)

Výzkumná otázka 3: Orientují se klienti DD hůře ve světě financí a zkušenosti získávají až v průběhu procesu osamostatňování? (Otázky 14 – 15)

Výzkumná otázka 4: Znají klienti DD rizika ztráty zaměstnání, vědí, kam se obrátit o pomoc? (Otázky 16 – 17)

Na základě výše uvedených výzkumných otázek jsme vytvořily 4 základní kategorie:

- 1) *rodinná situace* – rodinné prostředí, poměry v rodině před příchodem do dětského domova
- 2) *příchod do dětského domova* – co se stalo, že došlo k umístění dítěte do dětského domova, zda byl udržován kontakt s rodinou nebo někým jiným v průběhu života v dětském domově
- 3) *vzdělání* – představa versus realita dítěte ohledně školy, kdo mu pomohl s výběrem školy
- 4) *příprava na odchod z dětského domova* – průběh přípravy na odchod z dětského domova, účast na projektech, představa o samostatném životě, možnost bydlení

v samostatném bytě, důležitá hlediska přípravy z pohledu dítěte, pomoc hostitelské rodiny aj.

Pro respondenty, kteří již odešli z dětského domova ještě 1 kategorií:

- 5) *samostatný život* – podílení se na hledání práce a bydlení, problémy po odchodu z DD

Každému z dotazovaných jsme položily řadu otázek, které se týkaly výše uvedených kategorií. V průběhu rozhovoru se vynořovaly i nějaké další podotázky, které nám napomohly k objasnění záměru výzkumného cíle. Otázky uvádíme v příloze č. 1. Nejdříve byly kladeny otázky týkající se rodinného prostředí respondentů před jejich umístěním do dětského domova a jejich příchodu do dětského domova, následovaly otázky týkající se vzdělání. Postupně jsme se dostaly ke stěžejnímu tématu, čímž byla příprava na odchod z dětského domova. Data byla zaznamenávána se svolením respondentů pomocí diktafonu, dokumenty stálých klientů jsme si vyhledaly ve vnitřním systému dětského domova a klientů již odešlých nám poskytlo vedení dětského domova, zejména se jednalo o úřední dokumentaci z archivu dětského domova spojenou s přijetím dítěte do zařízení a průběhem života v dětském domově. Data byla získávána v průběhu měsíců prosinec až březen 2020/2021. Sesbírané informace jsme shrnuly, sepsaly jednotlivé případové studie 10 mladých lidí, kteří žijí a žili v dětském domově v Nechanicích. Vzhledem k zachování anonymity a ochrany osobních údajů nejsou jména dotazovaných záměrně udávána a jsou označeni jako respondent č. 1 až respondent č. 10. Navíc je v závorce označení muž či žena a první písmeno křestního jména.

7.4 Rozhovory s respondenty

Situace opuštění ústavní výchovy, která zajišťuje dítěti plný hmotný servis, podporu v jeho profesní přípravě, ale i v trávení volného času a zejména jistý okruh stálých sociálních kontaktů a vztahů, je pro mnoho z těchto dětí značně náročná, a autorka si dovolí tvrdit, že i řada dětí vyrůstajících v rodinách by měla problém se vší tou samostatností a odpovědností za sebe sama, které jsou s opuštěním ústavního zařízení spojeny. Sociální zralost se v tomto směru v naší západní společnosti během posledního století obecně velmi posunula.

7.4.1 Respondent č.1 (muž – N.)

Respondent č. 1, muž - N., je pohledný chlapec, vždy o sebe pečoval. Jeho chování je přátelské a společenské, je také velmi bystrý. V současné době je mu 19 let a od června 2021 žije v panelovém bytě v Hradci Králové.

Rodinná situace

Respondent č. 1 žil se svou matkou a mladšími sourozenci na ubytovně. Matka s dětmi pobývala na ubytovně UNO bez nájemní smlouvy, a proto museli ubytovnu opustit. Matka tvrdila, že bude bydlet u své matky. Vlastník bytu, v němž matka matky bydlí, však sdělil, že si nepřeje, aby matka s dětmi pobývala v jeho bytě. Následně matka tvrdila, že bude bydlet u svého otce, jeho adresu však nebyla schopna sdělit. Tvrdila, že má klíče od domu i bytu, ale odmítla s OSPOD do domácnosti jet s tím, že se jí nechce. S matkou bylo hovořeno, že by měla děti dát do Klokánku, když nemá podmínky pro péči o ně. Jeho otec neměl v České republice povolen žádný druh pobytu. Byl mu uložen trest vyhoštění na dobu neurčitou. Místo jeho současného pobytu není známo. Dle výpisu z centrální evidence obyvatel měla matka celkem 5 nezletilých dětí. Matka nezajišťovala dětem zdravotnickou péči, s dětmi nechodila na preventivní prohlídky a ani nezajistila jejich povinná očkování. Děti chodily ve špinavém oblečení, neměly žádné hygienické návyky a nenavštěvovaly mateřskou školu ani základní školu. Matka nebyla schopna zajistit ani jejich základní potřeby. Pracovnice z odboru péče o dítě viděly, že situace je neřešitelná, proto děti odebraly a v jejich zájmu je umístily do dětského domova.

Příchod do dětského domova

Do dětského domova přišel N. se sourozenci, když mu bylo 10 let. Myslí si, že v domově je asi kvůli mamince, ale neví proč přesně. Máma se o něj a sourozence nestarala. Ona spala víc, než byla vzhůru. Děti do dětského domova přišly v hodně zanedbaném stavu. Vychovatelé je museli učit základním návykům, protože žádné neměly. Jelikož však byl N. ještě poměrně malý, tak si na nový režim zvykl a naučil se správným stravovacím i hygienickým návykům. Na základní škole prospíval dobře, na druhém stupni měl už horší výsledky. Co se týče chování, tam bylo potřeba N. trochu více usměrňovat. Nakonec se ale vše podařilo zvládnout běžnými výchovnými

metodami. N. i jeho mladší sourozenci měli tu výhodu, že se dostali do hostitelské rodiny, která jim ukázala, jak to v běžné rodině funguje. Děti tvrdily, že hostitelská rodina byla moc fajn, jezdily tam rádi. N. si myslí, že ho jeho vlastní rodina nijak v jeho způsobu života neovlivnila. Snaží se být jiný.

Vzdělání

Co se týká výběru školy, N. představa o jeho vzdělání byla zcela jiná, než je realita. Dnes už na to však pohlíží s rozumem a s úsměvem na tváři. Chtěl jít na IT, ale kvůli špatným známám a chování to nešlo. Vychovatelé doporučili N. učební obor, který byl v blízkosti dětského domova. N. tedy nakonec souhlasil s tím, že půjde studovat tříletý učební obor kuchař - číšník. Obor ho začal bavit, především praxe v kuchyni, ve vaření vynikal. Plus bylo i to, že byla placená. V červnu 2021 zdárně ukončil svou profesní přípravu a získal výuční list.

Příprava na odchod

Vše se začalo dít asi dva roky před N. odchodem. Byl přestěhován na byt, který je pro starší děti, kde se učí žít samostatněji. Byt je sice součástí dětského domova, ale teta již není přítomna každý den. Jeho představa o samostatném životě byla taková, že si bude moci žít konečně normální život bez zákazů, bude mít volnost pohybu, bude si dělat, co chce a kdy chce. Teď se nad tím usmívá, protože už ví, že to až taková pravda není. Na účast v projektech, které ho měly připravit na vstup do samostatného života si N. dobře vzpomíná, týkaly se pomoci, jak cestovat, investovat peníze, vaření atd. Pro N. bylo nejdůležitější, aby sehnal dobré zaměstnání a vhodné bydlení. Myslí si však, že měl dobrý start do života, měl vlastně všechno sehnané. Při odchodu mu nejvíce pomohla hostitelská rodina, kmenová teta a sociální pracovnice. Sociální pracovnice z dětského domova začala jednat s městským úřadem o přidělení bytu. Dopomohla k tomu i paní z hostitelské rodiny, která měla na úřadě známé. Od dětského domova N. obdržel výbavu domácnosti- nádobí, peřiny, povlečení, prkénka atd. Od hostitelské rodiny dostal třeba postel, sedací soupravu. Něco si koupil sám. V době pobytu v dětském domově chodil pravidelně na brigády, z nichž si vydělané peníze šetřil a za ty si pak mohl dovolit základní výbavu svého budoucího bytu. N. ví, jak hospodařit s penězi a ví, že pokud by nastala situace a ztratil by práci, že se může obrátit na

hostitelskou rodinu nebo na kmenovou tetu z DD. Je si dobře vědom rizika půjček a nechtěl by spadnout do dluhové pasti.

Samostatný život

N. říká, že žádné velké potíže v současné době nemá. Občas potřebuje třeba pomoci s úřední korespondencí, ale hostitelská rodina mu to vždy vysvětlí a pomůže mu. S financemi obtíže rovněž nemá. N. je v práci spokojený, peněz si vydělá dost. Potíže s bydlením zatím řešit nemusí. Bydlení měl zajištěné dopředu, bydlí v městském bytě. Za nájem platí 10.500 Kč se vším, i s elektřinou a vodou. Zbylé peníze si šetří, jak byl zvyklý v domově. A ví, že peníze se mu budou určitě na něco hodit. Byt mu město poskytlo na 1 rok a poté si bude muset obstarat bydlení vlastní. Rád by si pořídil automobil. S rodinou žádný kontakt neudrhuje. Matka se vzdala rodičovských práv. Z jeho slov je cítit, že ke své původní rodině nemá žádné silné vazby. Avšak v rodině hostitelské cítí lásku a podporu, k té vazbu má.

Závěr

Nezastupitelnou zásluhu na N. životě má hostitelská rodina, která se ho ujala a poskytuje mu i po odchodu z dětského domova zázemí a jistotu. N. si uvědomuje, že měl opravdu obrovské štěstí. Ne každý ho má. Měl velikou podporu pro úspěšný start do samostatného života. N. se dál snaží a nepolevuje ve svých nárocích. Usiluje ve svoji nezávislost.

7.4.2 Respondent č.2 (žena - K.)

Respondent č. 2, žena - K., je introvertní typ. Je to šikovná dívka s těžkým osudem. Ostatně jako všichni, kteří žijí v dětském domově. V současné době je K. 20 let a bydlí ještě v DD, jelikož stále studuje.

Rodinná situace

K. pochází z početné rodiny. Její rodiče se rozešli, když byla ještě malá. Matka špatně nesla, že neměla dostatek finančních prostředků, aby se mohla postarat o své děti. Vzhledem k náročnosti situace se psychicky zhroutila. Matka dětí je rozsudkem

Okresního soudu v Náchodě omezena ve svéprávnosti tak, že není způsobilá samostatně právně jednat v žádných záležitostech s výjimkou běžných záležitostí každodenního života a že není schopna vykonávat rodičovskou zodpovědnost k nezletilým dětem. Otec je rozsudkem Okresního soudu v Trutnově zbaven rodičovské odpovědnosti k nezletilým s tím, že právo osobního styku s dětmi mu zůstalo zachováno. V roce 2012 byla nezletilá K. nařízena ústavní výchova i její sestře R. a bratrovi M. Nezletilá sestra byla následně svěřena do pěstounské péče. Ústavní výchova nezletilé K. a bratra M. byla prodloužena a oba nezletilí byli pro její výkon ponecháni v dětském domově v Nechanicích, v němž ústavní výchovu vykonávají také jejich dvě polorodé sestry. Nezletilá K. žije se svými polorodými sestrami v dětském domově v Nechanicích, nezletilý bratr je již v diagnostickém ústavu v Hradci Králové. Psychický stav a specifické vzdělávací potřeby nezletilého bratra neumožňují jeho návrat do dětského domova v Nechanicích ani přemístění do jiného ústavního zařízení. Žádný z rodičů se s dětmi nestýká, z celé širší rodiny o ně jeví občasný zájem pouze teta, která je pěstounkou sestry. Otec je rozvedený se třemi vyživovacími povinnostmi, pohybuje se mezi bezdomovci v Úpici, jeho příjmy tvoří vyplácené dávky státní sociální podpory a hmotné nouze, z evidence úřadu práce byl sankčně vyřazen, starobní důchod mu nebyl přiznán, pro úřady je nekontaktní. Matka má celkem sedm dětí, žije s rodinou, která má v pěstounské péči její dvě další děti. Její příjmy tvoří vyplácený invalidní důchod a příspěvek na péči.

Příchod do dětského domova

V dětském domově se K. ocitla ve svých 11 letech. Cítila se tam dobře, a i adaptace na dětský domov byla téměř bezproblémová. Na DD se jí líbily hlavně výjezdy, setkávání se s jinými dětskými domovy, poznávání, jak se žije jinde. Líbilo se jí, že jezdili na výlety, na tábory i do ciziny k moři. Co se jí nelíbilo? Pravidla, která musela dodržovat. Začala se zde aktivněji věnovat sportu. Nejvíce ji bavila házená, tvrdí, že si během hry pročistí hlavu. Jako malá byla na bytě tzv. „kápo.“ Více se uzavírat do sebe začala v době, kdy si její sestry začali brát jedni lidé do hostitelské péče. Nedokázala pochopit, proč zrovna ona tam musí zůstat. Po celou dobu pobytu v dětském domově jí ani její sourozence otec nenavštívil, neprojevil žádný zájem. Sama K. ho ani vidět nechtěla, úplně ho vymazala ze své paměti.

Vzdělání

K. vystudovala tříletý učební obor na zahradnické škole v Kopidlně. S výběrem jí pomohly tety vychovatelky. Ona sama chtěla být učitelkou v mateřské škole, protože má ráda děti, ale tety jí to rozmluvily, protože její školní výsledky neodpovídaly studiu na střední škole. Škola jí však začala natolik bavit, že sama od sebe zvažovala nástavbové studium, aby si dodělala maturitu. Podala si přihlášku a byla přijata k maturitnímu studiu v oboru zahradnictví.

Příprava na odchod

K. přípravu na svůj odchod z dětského domova nijak zvlášť neprožívá. Říká, že jí pomohla dost kmenová teta z domova, naučila ji třeba vařit. O víkendech vaří děti s tetami samy, není tam kuchařka tak jako v týdnu. Také jí teta učila hospodařit s penězi, které si vydělala na brigádách přes letní prázdniny. I když je někdy chtěla hned utratit, tak jí to rozmlouvala a řekla jí, ať si aspoň část schová, že se jí jednou budou hodit. K. hodně jezdí na tábory jako pomocná síla v kuchyni. Díky tetě se o sebe umí také postarat, sama si vypere a vyžehlí, umí si doma uklidit. K. byla rovněž zapojena do projektu, sice neví, jak se jmenoval, ale vzpomíná na něj. Jezdily celý byt č. 6 na víkendové pobyty k Supovi s vedením, kde je třeba upozorňovali na půjčky a dluhy. Nebo tam vyplňovali nějaké tiskopisy a říkali jim o Úřadu práce. Představu o samostatném životě měla takovou, že bude konečně na svobodě, že nebude muset nikoho poslouchat a bude si moci dělat věci podle svého. K. ví, že pokud by nastala situace a ztratila by práci nebo neměla kde bydlet, že se může obrátit na kmenovou tetu z DD nebo by si došla na Úřad práce. Moc dobře si uvědomuje, že musí nejdříve zaplatit z výplaty výdaje na bydlení a potraviny, poté léky a další věci. Když nemá na zábavu, že si na ni nebude půjčovat. Je si vědoma rizika půjček a nechtěla by spadnout do dluhové pasti. Nechce dopadnout jako její rodiče.

Závěr

Při rozhovoru působí K. zpočátku uzavřeně, ale pak se rozpovídá a je poznat, že se dokázala vyrovnat se svou minulostí a udělala za ní pomyslnou tlustou čáru. Snaží se v životě něčeho dosáhnout. Získala dostatečné vzdělání, má praktické zkušenosti, které

jí pomohly stát se žádanější na trhu práce. Ještě si dodělává obor s maturitou. Má své sny a chce si je splnit.

Bohužel K. již není mezi námi, začátkem září 2021 zemřela.

7.4.3 Respondent č.3 (muž - M.)

Respondent č. 3, muž - M., se osamostatnil před půl rokem, kdy opustil dětský domov. Je mu 19 let. Bydlí se svou přítelkyní a její rodinou v rodinném domku. M. je zaměstnaný v restauraci v místě bydliště své přítelkyně.

Rodinná situace

M. rodiče se rozvedli, když mu bylo 6 let, a od té doby mezi nimi panovaly špatné vztahy. Se svým tátou se přestal vídat, někam se odstěhoval, M. ani neví kam. Tak zůstal u své mámy. Matka si později našla přítele a s ním má ještě jednoho syna, jeho mladšího bratra. M. byl na základě předběžného opatření umístěn do SVP Dobřichovice, neboť matka výchovu nezletilého nezvládala, nezletilý ji nerespektoval, fyzicky ji napadl. Problematické chování u něj nadále přetrvávalo a matka nebyla schopna zajistit jeho řádnou výchovu a zdravý vývoj. Dle názoru psychologa, s nímž se soud ztotožňoval, je ústavní výchova vhodná, neboť v zařízení je nezletilý chráněn sám před sebou, neboť svým problematickým chováním, na nějž nemá náhled a jehož důsledky si neuvědomuje, sám sebe ohrožuje a mohl by si tak způsobit újmu. Závěrem státní zástupkyně navrhla, aby byla nařízena ústavní výchova nezletilého M., neboť nezletilý dlouhodobě odmítal chodit do školy, a i v rodinném prostředí měl výchovné problémy, nerespektoval matku, dokonce ji fyzicky napadl.

Příchod do dětského domova

M. do dětského domova přešel ze Střediska výchovné péče po návrhu státní zástupkyně. Je psychicky relativně slabě ukotvený. Má velkou potřebu být přijímaným členem kolektivu. V kontaktu svou výraznou verbální produktivitou, v níž se projevuje jeho velká vnitřní nejistota, omezenými tématy, která může nabídnout vzájemné diskuse, chybějícími zkušenostmi v navazování a udržování kontaktů a vztahů, vnitřní nejistotou a úzkostí, působí často na druhé zmatečně. Potřebuje bezpečné, klidné

prostředí, osoby, které by ho dokázali přijmout, poskytnout mu živý kontakt, vedení, pokud jde o budování vztahů s druhými lidmi. M. je sociálně málo obratný a přitom velmi touží po kontaktu, respektu, uznání, přátelství. Negativní reakce vyvolává jeho mnohmluvnost a až překotná hovornost, s níž má sklon vpadávat do hovorů a témat svých vrstevníků, někdy i dospělých. M. jako osoba s nadváhou, pomalejším, jednodušším myšlením, velkou nejistotou je adeptem přitahující šikanózní chování agresivnějších dětí. I v průběhu pobytu v zařízení je nutné jej postupně před těmito projevy chránit a jeho postavení ve skupině je velmi složité a je nutné jeho vztahy s ostatními průběžně ošetřovat. M. sám o sobě není primárně agresivním typem dítěte. Matku jezdí navštěvovat a tráví u ní i víkendové a prázdninové pobyty.

Vzdělání

Co se týká výběru školy, M. představa o jeho vzdělání byla zcela jiná, než je skutečnost. Chtěl jít na strojní průmyslovou školu, ale kvůli špatným známám a chování to nešlo. Kmenové tety doporučily M. učební obor. Šel nakonec studovat tříletý učební obor kuchař - číšník do Nového Bydžova. Škola ho začala bavit, hlavně byl spokojený s placenou praxí. V červnu 2021 zdárně ukončil svou profesní přípravu a získal výuční list. M. chtěl pokračovat ještě dál jiným výučním oborem, ale dle pravidel DD to není možné. Musel by jít na školu o stupeň výš. To znamená na střední školu. Na to se ale M. již necítí.

Příprava na odchod

Ohledně přípravy na odchod si M. zpočátku nevybavuje žádné určité kroky, které s ním pracovníci dětského domova prováděli. Byl totiž na běžném bytě, nikdy nebyl na bytě s dětmi, které se učí samostatnému životu. Při pokládání konkrétnějších otázek se však už M. více rozvzpomíná. Třeba jak s ním teta sociální jela na Úřad práce, kde mu říkali, jak a proč se zaevidovat, kdyby neměl práci, a o možnosti nabídek práce. Asi půl roku před odchodem byl M. zapojen i do jednoho projektu, na jeho název si však nevzpomíná. Matně si vzpomíná, že v tom projektu jim říkali, jak napsat strukturovaný životopis a průvodní dopis, aby zaujal zaměstnavatele. Pouštěli jim tam i videa, díky kterým se mohou vyhnout faux pas při pohovorech na práci. Jednou jel s bytem č. 6 k Supovi. Ale tento pobyt nehodnotí moc kladně. Převážně chodili na

procházky, asi půl hodiny denně jim pan ředitel podával informace o tom, jak vyplnit různé formuláře apod. Když se M. zamyslí, vnímá svou přípravu na vstup do samostatného života neuspokojivě. Práci si sehnal sám a nastěhoval se k přítelkyni do rodinného domku jejich rodičů. Při přípravě na odchod by M. uvítal, kdyby mu někdo podal více informací o pracovních příležitostech a bydlení. I když autorka ví, od kmenové tety z dětského domova, že všechny tyto informace obdržel. M. je známo, že pokud by nastala situace a ztratil by práci, že se může obrátit na kmenovou tetu z DD nebo na psychologa v dětském domově, kterého si velmi oblíbil. Moc dobře také ví, že musí nejdříve zaplatit z výplaty výdaje na bydlení a potraviny, poté léky, ošacení a další věci. Když nemá na zábavu, na cigarety a alkohol, že si na to nebude půjčovat. Je si vědom rizika půjček a nechtěl by spadnout do dluhové pasti. To mu prý také strejda psycholog vysvětloval a na něho dá.

Samostatný život

M. se ze začátku potýkal třeba s takovými praktickými věcmi, jako byly nákupy. Věděl kolik, co stojí, ale nevěděl, kolik potřebuje na měsíc. Takže nakupoval hodně nepotřebných věcí. Díky pomoci přítelkyně a její rodiny, kteří jsou pro něho oporou, se postupně naučil s penězi hospodařit. S vlastní matkou se stýká nárazově. Do budoucna si ještě plánuje koupit auto. M. je zaměstnaný ve svém oboru a je spokojený. Pomoc od dětského domova, rovněž nevyhledává. Je v kontaktu s některými dětmi z DD přes sociální síť.

Závěr

Při rozhovoru působí M. velmi uvolněně a spokojeně. Snaží se vést spořádaný život a něčeho dosáhnout. V dětském domově získal dostatečné vzdělání. Domníváme se, že M. je schopný v samostatném životě velmi dobře obstát. Nezastupitelnou zásluhu na M. životě má rodina jeho přítelkyně, která se ho ujala a poskytuje mu až dosud zázemí a jistotu.

7.4.4 Respondent č.4 (žena - S.)

Respondent č. 4, žena - S., je pohledná dívka, která o sebe vždy vzorně pečovala. Její chování je přátelské a společenské. V současné době je jí 16 let a bydlí ještě v DD.

Rodinná situace

Respondentka č. 4 pochází z rozvedeného manželství. Po rozvodu rodičů se s matkou přestěhovaly na druhý konec republiky. S. žila se svou matkou v domě, který měly v pronájmu. Matka ve výkonu své rodičovské odpovědnosti k nezletilé S. selhávala. Nebyla schopna zajistit dceři potřebnou péči a dohled, nevedla ji k plnění povinností, což vedlo k rozsáhlému záškoláctví nezletilé v řádu stovek neomluvených hodin a s tím spojené výukové zanedbanosti. S. matku nerespektovala, nedodržovala ani základní pravidla. Matka nespolupracovala se školou ani s orgánem sociálně-právní ochrany dětí a na řešení dceřiny situace rezignovala. Protože ani opakované intervence orgánu sociálně-právní ochrany dětí nevedly k nápravě, nařídil soud předběžné opatření, jímž nezletilou S. předal do péče DD a ŠJ Nechanice, kde je umístěna dosud. Možnost svěřeni nezletilé do péče jiné osoby, která by byla ochotna a zároveň schopna převzít odpovědnost za péči o ni a její výchovu se nenabízí, protože žádná taková vhodná osoba nebyla nalezena.

Příchod do dětského domova

Do dětského domova přišla S. ve 12 letech. Na pobyt v zařízení se dobře adaptovala, nejsou s ní problémy a do školy řádně dochází. Opakovala 6. ročník ZŠ a na jejích znalostech se projevovala její nedostatečná školní docházka z předchozího období, chyběly jí potřebné znalosti. Nad plněním školní docházky potřebuje kontrolu, je pro ni nutný řád a dodržování režimu. Z jejího pobytu je zřejmé, že má sklony k zahálce, neumí si sama svůj čas organizovat a smysluplně využít. Umístění v zařízení je pro ni přínosné a plní svůj účel. S. ke svému pobytu nemá výhrady, není v domově nespokojená. I přesto si někdy přeje vrátit se domů a stejné přání má i matka, která s nezletilou udržuje pravidelný kontakt. Slibuje zlepšení dceřiny školní docházky, soud však tyto její sliby a předsevzetí nepokládá za dostatečnou záruku, že se záškoláctví nebude opakovat. Matka zjevně nedisponuje dostatečnými výchovnými kompetencemi,

potřebnými pro řádnou výchovu dítěte, zvláště pak dítěte, jehož výchova je narušena. Není schopna dceři nastavit ani základní pravidla a hranice chování, důsledně ji vést k plnění povinné školní docházky, není pro ni dostatečnou autoritou a s ohledem na svou pracovní dobu nemá ani reálnou možnost plnění dceřiných povinností kontrolovat a vynucovat. Na výchovu je sama a vzhledem ke svým pracovním směnám by ji musela v některých dnech ponechávat doma samotou do pozdních večerních hodin nebo i přes noc. To s přihlédnutím ke sklonu S. vyhýbat se povinnostem vyvolává důvodnou obavu, že se v případě návratu do domácího prostředí neplnění školní docházky a dalších povinností s ní spojených, zejména přípravy na vyučování, bude opakovat. S. matku navštěvuje jedenkrát za čtrnáct dní na víkend. Vzhledem k tomu, že už S. splnila povinnou školní docházku, mohla by opustit brány dětského domova, ale ona si uvědomuje, že by to s ní nedopadlo dobře. Soud ji ponechal vzhledem k okolnostem v dětském domově.

Vzdělání

S. chtěla jít po ukončení povinné školní docházky studovat na kadeřnici. Nakonec si to ale rozmyslela, musela by být na internátě, a to se jí moc nechtělo. Tak šla na prodavačku. S. s volbou povolání byly nápomocné tety. Ve studiu prospívá průměrně, má ale velké obavy ze závěrečných zkoušek, které nakonec určitě dobře zvládne. Stále však má v hlavě myšlenku, že už z dětského domova odejde, školu ukončí a nastěhuje se ke svému příteli, kterého si našla přes sociální síť. S. na jednu stranu chce zůstat v dětském domově a ukončit si vzdělání a na druhou stranu ji láká život mimo brány domova a zahálčivý život.

Příprava na odchod

Při přípravě na odchod S. pomáhá kmenová teta a místní psycholog. Mluví spolu o práci, kde by ji mohla hledat, jakou práci si představuje. Také si zkoušely s tetou pohovor, bylo to prý těžké, chtěla po ní, aby dělala, že ona je jakoby zaměstnavatel a S. že jde žádat o práci. Takže jí podávala ruku a představovala se a ona jí říkala, co dělá dobře a co by mohla dělat ještě lépe. Netuší, co při svém odchodu považuje za nejdůležitější. Tety jí pomáhají natolik a vše jí vysvětlují, že už žádné informace nepotřebuje. S. si své přípravy na samostatný život cení a uvádí, že jí dětský domov

připravuje dostatečně. Jezdí s bytem č. 6 na víkendové pobyty k Supovi s vedením, kde je třeba upozorňovali na půjčky a dluhy, nebo tam vyplňovali nějaké tiskopisy a říkali jim o Úřadu práce. Na samostatném bytě není, je na běžném bytě s mladšími dětmi. S bydlením jí dětský domov pomáhat ani nemusí, má kam jít. Chce jít bydlet ke svému příteli. S prací to také nebude nejhorsí, přinejhorším půjde na mateřskou dovolenou, protože si s přítelem plánují založit brzy svoji vlastní rodinu. S. ví, že pokud by nastala situace, že by neměla kde bydlet, že se může obrátit na kmenovou tetu z DD. Se svojí výplatou si bude dělat, co chce, je přeci její. Je mladá a bude si užívat. Však ono se to nějak dořeší, dodává.

Závěr

Odchod S. z dětského domova dříve než ukončí školu by byl uspěchaný. Což by se podle našeho názoru odrazilo i na jejím samostatném životě, ke kterému sama zaujímá laxní přístup, je velmi flegmatická. Nepůsobí na nás moc zodpovědně v řešení své budoucnosti. Obáváme se, že pokud zůstane bez pomoci, sama neobstojí. Celkově se nám jeví ještě nevyzrálá, potřebuje někoho, kdo ji povede a ohlídá, aby nenadělala ještě více škod než užitku. Řešení pořídít si dítě, když neseženu práci, to také nepřijde jako moc šťastné řešení.

7.4.5 Respondent č.5 (žena - M.)

Respondent č. 5, žena - M., je starostlivá dívka, která vždy vzorně pečovala o své sourozence. K sourozencům se chová spíše jako matka. Nemá problémy navazovat nová přátelství, v kolektivu svých vrstevníků je oblíbená. V současné době je jí 16 let a bydlí ještě v DD.

Rodinná situace

Respondentka č. 5 pochází z velmi početné rodiny, celkem ze 7 dětí. Důvodem pro nařízení ústavní výchovy nezletilých byla skutečnost, že rodina dlouhodobě řešila své existenční, bytové a finanční problémy. Nezletilí byli se souhlasem svých rodičů umístěni do Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v Nemojově, kde jim však další pobyt nemohl být prodloužen. Z provedeného důkazního řízení soud shledal vedle

nedostatečných bytových a finančních poměrů rodičů i závažné nedostatky v zabezpečení řádné výchovy dětí a v zajištění jejich výživy. Matka byla vedena v evidenci úřadu práce, ale byla sankčně vyřazena. Práci si stále hledá, ale zatím ji nikde nevzali. Je doma a nemá žádný příjem. Živí ji partner, otec nezletilých. Bydlí v bytě, za který hradí nájemné.

Příchod do dětského domova

Do dětského domova přišla M. ve 13 letech, její sourozenci šli s ní. Protože si ve svém věku byla schopna uvědomovat těžkou situaci v rodině a důvody, proč byla do dětského domova se sourozenci umístěna, neměla s přizpůsobením se novému prostředí problémy. S rodinou se dále vídala. Jezdí pravidelně domů. Myslí, že alespoň jednou za měsíc. M. i její sourozenci nebyli nikdy velmi inteligentní. Vychovatelé si vzpomínají, že s učením měli vždy potíže, z počátku si museli i navyknout nějakému učebnímu stylu. M. se sice snaží zadané školní úkoly plnit sama, ale potřebuje stále dohled a pomoc dospělé osoby, hlavní je kontrola úkolů. Její chování je téměř bezproblémové. Účastní se volnočasových aktivit, ráda tancuje, zpívá, hraje míčové hry, hlavně fotbal, dělá brankáře. M. je také manuálně zručná. Je společenská, komunikativní. Plně respektuje vychovatele i učitele. Své povinnosti si plní bez problémů a odmítání, ráda pomáhá dospělým. Dřív byla spíš vegetariánka, ale teď už maso začíná jíst. Chodí také za psychologem, se kterým probírají jak učivo, tak i nějaké své problémy. M. by ráda jezdila domů častěji, ale rodiče nejsou schopni se o tak velkou rodinu více jak jednou za měsíc postarat. Matka jí i sourozencům slibuje, že si je brzy vezme domů, ale M. si myslí, že to jsou jen plané sliby. Matka si není schopna za tak dlouhou dobu ani najít práci. Podle M. jí vyhovuje, že se o děti stará někdo jiný a ona si je vezme jenom občas.

Vzdělání

M. chtěla jít po ukončení povinné školní docházky studovat na učební obor cukrářka do Nového Města nad Metují anebo do Hradce Králové na prodavačku. Radši by šla ale na cukrářku, protože jí baví pečení. Nakonec si to ale rozmyslela, šla na školu, na kterou se dostala Martina, její sestra, protože ona by to sama nedala. Martina s cizími lidmi moc nekomunikuje, je ostýchavá, a pokud na ni někdo tlačí, tak se

rozbřečí. Psychicky by to prostě nezvládla. Chodily spolu do ZŠ a ona ví, že tam je a může za ní přijít, kdykoliv potřebuje. M. s volbou povolání byly nápomocné tety. Ve studiu prospívá průměrně.

Příprava na odchod

M. je se sourozenci na jednom bytě, nechtěla jít na byt č. 6, který je přímo určen pro děti, kteří se již osamostatňují. Vzpomíná si na jeden zážitkový kurz, přesněji šlo o jakýsi „putovní tábor“, v němž jsou děti uspořádány jako rodina a s určitou finanční částkou musí hospodařit, vyjít s ní na celý den - tzn. zajistit si stravu, nakoupit si potraviny a z nich si potom uvařit. Musí si zajistit jídlo na celý den, snídani, oběd, večeři a svačiny. Vedoucí na ně dohlíží a říká jim, aby ta strava byla vyvážená, aby si nekupovaly na svačinu třeba sladkosti, ale aby tam měly i ovoce a zeleninu, mléčné výrobky a tím se splnil spotřební koš. Celý pobyt trvá jeden týden a o zážitky nebylo nouze. Pak byly třeba také na farmě a tam pomáhaly se zvířaty, vykydaly jim chlévy, vyčistily jim srst, nakrmily zvířata, podojily a za to si mohly za odměnu vzít mléko, sýr a jiné dobroty. Prostě aby se děti naučily, že nic není zadarmo, že odměna je až po práci. Při přípravě na odchod M. pomáhá kmenová teta, sociální pracovnice a místní psycholog. Mluví spolu o práci, kde by ji mohla hledat, jakou práci si představuje. Při svém odchodu považuje za nejdůležitější, aby měla práci a měla kde bydlet. Tety jí pomáhají dost a ví, že se může podívat i na internet a obrátit na Úřad práce. M. si své přípravy na samostatný život cení a uvádí, že jí dětský domov připravuje dostatečně. Také byla s bytem č. 6 na víkendovém pobytu u Supa, kde je upozorňovali na půjčky a dluhy, nebo tam vyplňovali nějaké tiskopisy a říkali jim o Úřadu práce. M. by chtěla jít po odchodu z DD do spolubydlení se svojí kamarádkou. Ví, že sama by to asi nezvládla. Také přemýšlela, že by si našla přítele a přestěhovala se k němu, ale zatím se nenašel nikdo, kdo by se jí líbil. O půjčce na bydlení neuvažuje, nechce se dostat do dluhů. Jak naloží s výplatou, má jasně rozmyšlené. Nejdříve musí uhradit platby za bydlení, jako je elektřina, voda, plyn a nájem, ošacení moc nepotřebuje, ale musí nějak vypadat. Určitě by si chtěla i čas od času užít, ale nepokládá to za nejdůležitější.

Závěr

M. působí při rozhovoru velmi vyzrále. Je evidentní, že ji nejvíce naučily praktické zkušenosti, které získala v průběhu týdenního pobytu v rámci projektu. V oblasti hledání nového bydlení by mohla být realističtější. Bydlení s kamarádkou sice znamená osamostatnění se od rodiny, ale nemůže na něj však spoléhat. Měla by se zaměřit na hledání vlastního bydlení a tomu přizpůsobit způsob zacházení s penězi. Pak by se i naplnila její představa o opravdovém samostatném životě, jehož chce jednou dosáhnout. Varianta stěhovat se k příteli, kterého by znala jen krátce, ta se nezdá také moc ideální volbou. Ale oceňujeme, že ví, jak naložit s výplatou, co by mělo mít přednost.

7.4.6 Respondent č.6 (žena - V.)

Respondent č. 6, žena - V., je pohledná dívka, která je vnitřně velmi křehká a emočně nestabilní. V. neměla šťastné dětství, matka se k ní obrátila zády. Její chování je ale přátelské, nemá problémy navazovat nová přátelství. V současné době je jí 18 let a bydlí ještě v DD.

Rodinná situace

Respondentka č. 6 pochází z rozvedeného manželství. Po rozvodu rodičů se s matkou přestěhovaly na druhý konec republiky. Otec se s nimi snažil kontaktovat. Bydlel však příliš daleko a matka jejich kontakt zrovna moc nepodporovala, spíše naopak. Nakonec mezi nimi spojení ustalo. Občas babička z otcovy strany zavolala a po domluvě je směla navštívit. Matka si našla novou práci, kde poznala svého nynějšího přítele, který se k nim po nějaké době nastěhoval. Rozvod rodičů a vzdálení se od otce ji velmi ranilo. O další části svého života mluví V. velmi těžce. Její nevlastní otec, přítel matky, ji začal pohlavně zneužívat. Neuspokojivá situace v rodině vygradovala, když byla matka v průběhu pracovního týdne mimo bydliště a V. zůstávala v domácnosti s partnerem matky sama. Dlouhou dobu tuto situaci tajila, ale nakonec se obrátila na OSPOD a zažádala o pomoc s řešením opakované konfliktní situace v rodině. Sama projevila přání, aby byla umístěna do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc a následně do dětského domova. Vzájemné vztahy mezi matkou a V. jsou velmi narušené, protože ji matka považuje za lhářku.

Příchod do dětského domova

Poté co se případem V. začali zabývat policisté a pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dítěte, byla dívka ve velmi krátké době na základě předběžného opatření předána do ZDVOP při Dětské ozdravovně Království. Následovala řada výslechů a vyšetření, které musela prodělat, bylo to pro ni velmi náročné období. Z tohoto zařízení pak přešla do dětského domova Nechanice. Příchod do dětského domova byl pro V. vysvobozením. Shodou okolností přišla V. ještě spolu s dalšími dětmi ze stejného zařízení, a protože na ně byla zvyklá, vymínila si – přes původní jiné uspořádání – že s nimi bude na jednom bytě. V. je v komunikaci s dospělými v našem zařízení otevřená, upřímná, spontánně nabízí pomoc s různými pracemi. Již z prvního kontaktu a prvních rozhovorů je zjevné, že se jedná o dívku vnitřně velmi křehkou a emočně nestabilní se zkušenostmi se zanedbáváním a s konfliktními vztahy k nejbližším pečovatelům, což velmi obtížně nese a nemá tyto zkušenosti zpracované. Dochází tak k tomu, že jedná ve stresových či zátěžových situacích často impulzivně nebo s tendencemi vyhnout se zátěži. V prvních dnech pobytu si pro sebe volila cestu „úniku do nemoci“, podobně po brigádě – sběru brambor – raději druhý den pro fyzickou únavu nešla do školy. Aktuálně je nejvíce citově vázaná na svého přítele a velmi intenzivně prožívá, pokud dojde k nějaké nepředvídatelné situaci, např. přítel se zranil v práci – V. propukla v silný záchvat pláče (30 minut), upadala do bezmoci. Podobně když došlo ke konfliktu s přítelem přes telefon, tak na jeho žárlivost reagovala impulzivně tak, že se pořezala na předloktí žiletkou. Vnímám u ní zvýšené riziko zkratovitého jednání a sebepoškozování, zvláště pokud je stresorem vztah s matkou, přítelem či k sobě samé. V. má důvěru a respekt ke své kmenové vychovatelce, vnímá i podporu jiných vychovatelek DD, dále je v péči Psychiatra MUDr. Hanušové, absolvuje terapie v Nomii HK.

Vzdělání

V. chtěla jít po ukončení povinné školní docházky studovat na kadeřnici. V současné době opakuje třetí ročník na SŠSOG Hradec Králové - obor kadeřník. Ročník opakuje, protože byla hodně nemocná a zameškala velkou spoustu hodin. S volbou jí byly nápomocné tety. Ve studiu prospívá V. chvalitebně, má však velké obavy ze závěrečných zkoušek, asi jako většina dětí. Pokud je zvládne, tak by se chtěla přihlásit ještě k nástavbovému studiu. V. nejdou moc jazyky, speciálně angličtina a

němčina. Tety jí proto slíbily sehnat doučování. V. díky studiu na kadeřnici stříhá i děti v dětském domově, za což pak i občas dostane finanční odměnu.

Příprava na odchod

V. se toho v domově asi moc nenaučila. Uměla toho hodně už z domu, takže v domově to spíš učila ostatní děti. Když doma nikdo nebyl nebo maminka chodila do práce, tak si všechno musela dělat sama. Doma bylo většinou nakoupeno, ale když bylo potřeba, tak chodila i V. Také doma vařila, z toho, co doma bylo. Třeba podle různých pořadů v TV, vařit tedy V. umí dobře. V domově si teď o víkendech také vaří sami. Doma i prala, žehlila, uklízela, prostě dělala vše, co bylo potřeba. Co se týká přípravy na odchod z dětského domova, tak si vzpomíná na jeden projekt, kdy byla na víkendovém pobytu u Supa, kde je upozorňovali na půjčky a dluhy, nebo tam vyplňovali nějaké tiskopisy a říkali jim o Úřadu práce. Také je seznamovali s tím, kde nalézt informace ohledně práce a bydlení. Co dělat, pokud by nastala situace a ztratila by práci nebo neměla kde bydlet, že je tu možnost se obrátit na kmenovou tetu nebo na psychologa či sociální pracovníci z dětského domova. Moc dobře také ví, které výdaje musí nejdříve z výplaty uhradit. Že musí nejdříve zaplatit elektřinu, vodu, nájem, poté potraviny, léky, ošacení a další věci. V. by nechtěla spadnout do dluhové pasti, proto si nechce brát žádnou půjčku.

V. je v současné době těhotná. Se svým přítelem čeká miminko a za každou cenu se k němu chce nastěhovat. Jemu bylo nedávno 27 let a je zaměstnaný, má svůj vlastní byt. Panu řediteli ani tetám se to nelíbí, bojují za to, aby tam zůstala. Všichni mají strach, jestli to zvládne starat se o miminko a dokončit při tom všem školu. V. je ráda, že toho mnoho probrala s tetami, s nimiž měla podle svých slov velmi dobrý vztah. Mluvily o tom, jaké to bude, co bude potřeba a jaké to měly ony. Pomoc se sehnáním bydlení V. odmítá. Její přítel byt má a je schopen je finančně zabezpečit. V. si myslí, že o ně bude zcela postaráno a ona se bude moci věnovat naplno svému studiu do doby, než porodí. Od dětského domova má V. slíbenou především vybavičku pro miminko, které se má narodit za 3 měsíce.

Závěr

V. je poměrně velmi mladá, ale i tak působí vcelku dospěle. Díky svému ne moc šťastnému dětství má mnoho zkušeností. Své cíle si vytyčila jasně, budoucnost má přesně nalajnovanou. Bohužel, dle našeho názoru, má realizace jejich plánů jisté mezery, protože nepočítá s možnými překážkami. Co bude dělat, když se rozejde s přítelem? Na druhou stranu je to velmi schopná dívka. Má přehled o tom, kde a jak jí mohou pomoci nebo na koho se obrátit, je sociálně zdatná.

7.4.7 Respondent č.7 (muž - R.)

Respondent č. 7, muž - R., bydlí v dětském domově. Chtěl by dosáhnout vlastního bydlení. V současné době je mu 17 let, je to velmi šikovný a zodpovědný chlapec s jasnými představami o svém životě. Našel si dívku, která už má jedno dítě, což mu však vůbec nevadí a chce se pro něj stát náhradním otcem.

Rodinná situace

R. rodiče se rozvedli, když mu bylo 5 let. Od rozvodu mezi nimi nebyly moc dobré vztahy. R. si vzpomíná, že se rodiče sami sobě vyhýbali. Neboť se pokaždé strašně pohádali. Sprostě si nadávali a jeden druhému nepřál nic dobrého. Se svým tátou se přestal vídat, někam se odstěhoval, R. ani neví kam. Zůstal u své mámy. Rodina neměla peníze. Bydleli tak různě, kde se dalo. Občas u máminých známých, někdy přespávali i v autě. Nakonec šli bydlet k babičce. Dle tvrzení babičky, u které s nezletilým a jeho dvěma sestrami matka žila, si matka každý den aplikovala pervitin, a to i před dětmi. Nezletilým zároveň chybělo jídlo, zejména adekvátní kojenecká výživa. Matka tak nebyla schopna zajistit řádnou péči o nezletilého a zároveň zde nebyla ani jiná osoba, která by byla schopna a ochotna péči o nezletilého převzít z důvodu špatného zdravotního stavu babičky. Soudu tak nezbylo než předběžným opatřením umístit nezletilého do Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc Hvězdička, Jablonné v Podještědí při SANREPO, o.p.s.

Příchod do dětského domova

R. přišel do dětského domova ze ZDVOPu Hvězdička a je v DD a ŠJ Nechanice společně se svými 2 sourozenci již jedenáctým rokem. Je to milý, usměvavý, společenský a kamarádský chlapec, mezi dětmi oblíbený. Rád sportuje, hraje stolní a společenské hry, ochotně pomáhá se vším, oč je požádán. Chodí na Střední hotelovou školu do Nové Paky. Ve škole se mu daří. Kontakt s rodinou je hlavně telefonický a nárazový. Často mu volá „strýček“ pan Jiří P. - bratr matky. Strýc za R. a sourozenci byl několikrát v dětském domově, a to vždy koncem školního roku. Matka zde nebyla ani jednou, jen občas zavolá a slíbí dětem balíček a v něm mobilní telefony, počítač atd., dosud to však byly vždy jen sliby.

Vzdělání

S volbou školy R. pomohli v domově. Vybral si Střední hotelovou školu v Nové Pace. Tety i strejdové ho podporují, a když si s něčím neví rady, tak jde za místním psychologem. R. je také velmi šikovný, chodí na brigády do jednoho hotelového resortu každoročně o prázdninách a někdy i v průběhu školního roku o víkendech. Vydělal si zde už slušné peníze, které si na popud kmenové tety ukládá na vkladní knížku.

Příprava na odchod

Ohledně přípravy na odchod si R. zpočátku nevybavuje žádné určité kroky, které s ním pracovníci dětského domova prováděli. Při pokládání konkrétnějších otázek se však už R. více rozvzpomíná. Třeba co se týká finanční gramotnosti. Od doby, co si R. začal pravidelně vydělávat brigádami, vedl si své vlastní účetnictví. Dostal sešit a každý měsíc si tam dopisoval, co si vydělal, jaké dostal kapesné nebo peníze získané z praxe, z brigády. Na druhou stranu si psal, co a za kolik si kupoval. Netváří se vůbec moc nadšeně, ale uznává, že to k něčemu bylo a je. Na konci měsíce vždy sečte svoje příjmy a výdaje a teta mu říká, že vidí, jak moc utrácí a za co a že by se měl snažit víc šetřit. Nejvíce utrácí za cigarety, což ho celkem překvapilo. Teta sociální s ním jela také na úřad práce, kde mu říkali, jak a proč se zaevidovat, kdyby neměl práci, a o možnosti nabídek práce. Pak si rozvzpomíná na projekt organizace Spolu dětem, o. p. s., který se jmenuje „Postav se na vlastní nohy“. Tento projekt symbolizuje jakýsi „trénink dospělosti“, kde se v rámci několika víkendových setkání dospívající děti ve věku 16 -

26 let připravují na odchod z dětského domova, učí se orientovat a jednat v různých situacích. Ať už z oblasti práce, bydlení, financí, vztahů. Vzpomněl si i na další projekt s názvem „Pobyty dospívajících dětí pocházejících ze sociálně znevýhodněného prostředí umístěných v Dětském domově Nechanice zaměřené na integraci, přípravu na samostatný život a prevenci sociálně patologických jevů“ vycházející z programu „Pro život“, který vychází z pozitivních zkušeností, získaných z minulých let. Který probíhá v Deštném na chalupě a je to takový příjemný oddych. Na samostatném bytě R. není, je na běžném bytě s mladšími dětmi. R. si své přípravy na samostatný život velmi cení a uvádí, že ho dětský domov připravuje dostatečně. R. ví, že pokud by nastala situace a ztratil by práci, že se může obrátit na pana ředitele nebo na kmenovou tetu z DD. Je si také dobře vědom rizika půjček a nechtěl by spadnout do dluhové pasti. R. jasně říká, že z výplaty je nejdůležitější hlavně uhradit náklady na bydlení a pak jídlo, ostatní už tak moc důležité není. I když cigaret by se asi nerad vzdával.

Závěr

Domníváme se, že R. je schopný v samostatném životě velmi dobře obstát, řešit problémy a přizpůsobit se novým situacím. Působí při rozhovoru vyvrále a má celkem racionální myšlení. Má určité pracovní návyky a snaží se i nadále rozvíjet. Velmi zodpovědně se postavil ke své budoucí pozici otce a živitele rodiny. Jeho plány do budoucna mají reálný základ. R. má dobré předpoklady, aby dosáhl svých plánů. Oceňujeme zejména to, že se chce postarat o dítě, které není jeho, ač je ještě sám tak mlád.

7.4.8 Respondent č.8 (muž - D.)

Respondent č. 8, muž - D., bydlí stále v dětském domově. Chtěl by si jednou postavit svůj vlastní baráček. D. je v současné době 18 let a má přítelkyni, ke které jezdí pravidelně na víkendy.

Rodinná situace

D. pochází z početné rodiny, má dalších devět sourozenců. Jeho otec se dostal do vězení pro výrobu a distribuci omamných a psychotropních látek. Matka bydlela s

děťmi v Ruprechticích v rodinném domku, který měla v pronájmu. Od té doby, co otce zavřeli, rodina opakovaně měnila bydliště v rámci okresu Náchod. Netrvalo dlouho a matka si našla nového přítele, se kterým společně bydleli. Bohužel ona i přítel holdovali ve velké míře alkoholu a užívání drog. O D., jeho sourozence a rodiče se začal zajímat odbor péče o děti, hrozilo, že jim děti odeberou. Rodiče vyhledali pomoc a snažili se rodinu udržet pohromadě. Když už se zdálo, že všechno zlé je za nimi, tak musely být děti stejně nakonec pomocí předběžného opatření přemístěny do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc při Dětské ozdravovně Království, Nový Nemojov. Důvodem pro nařízení předběžného opatření byla obava, že normální vývoj a zdraví dětí jsou vážně ohroženy, neboť v té době bylo prověřováno, zda se rodiče nedopustili závažné trestné činnosti - výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií. Na matku byl vypracován znalecký posudek z odvětví psychologie a matka z tohoto psychologického vyšetření vzešla jako disharmonická osobnost, s průměrnými až podprůměrnými rozumovými schopnostmi a s výchovnými schopnostmi snížené úrovně a kvality. Ačkoliv rodiče byli propuštěni ze zadržení a v zásadě by mohli péči o děti opět převzít, neučinili tak. Soud pak v rámci tohoto řízení přistoupil ke znaleckému zkoumání výchovných schopností rodičů a učinil zjištění, že tyto mají oba rodiče značně omezené, a tudíž pro další zdravý vývoj dětí nevhodné. Nadto během řízení rodiče ztratili i stabilní bydlení a podmínky pro zajištění řádné výchovy dětí. Soud tedy s ohledem na tato zjištění, na délku řízení a pobyt dětí ve ZDVOPu překračující dobu 6 měsíců již neposkytl rodičům možnost k vytvoření perspektivního a stabilního zázemí a nařídil nad nimi ústavní výchovu. Opatrovník dětí navrhoval nařízení ústavní výchovy a jejich umístění do Dětského domova v Nechanicích. Matka s nařízením ústavní výchovy nesouhlasila. Otec sděloval, že chápe postoj soudu, ale bude zajedno s matkou dětí.

Příchod do dětského domova

Když přišly děti do dětského domova, byly hodně zanedbané. Vychovatelé je museli učit základním návykům, co se týče hygieny, stravování a řádu dětského domova. D. je nejstarší ze všech sourozenců a chová se k nim hezky. K ostatním dětem se někdy chová nevhodně, vulgárně jim nadává, občas je i fyzicky napadne. Je psychiatricky medikován, navštěvoval Speciální školu v Novém Bydžově, učil se průměrně. Při příjezdu do DD plakal, ale po vysvětlení situace a ubezpečení, že to zvládne, emoce zpracoval dobře. Je velmi pomalý v úsudku, musí se mu vše řádně a

několikrát vysvětlit a pak funguje bez problému. Má velmi špatnou výslovnost a je vznětlivý. Většinu času tráví na sociálních sítích, ale zapojí se i do společné činnosti. I přes svůj handicap v komunikaci si rád povídá. Má trochu odlišné postavení mezi sourozenci, liší se od nich v názoru na situaci doma. Občas může vzniknout třecí plocha a D. reaguje agresivně. Dá se ale velmi dobře ovládnout klidem a znovu probráním situace.

Vzdělání

D. volba po ukončení povinné školní docházky byla zcela jasná, zajímal se o auta, šel tedy na automechanika. Jenže byl pak dlouho nemocný. Vykašlal se na to, neučil se, když byl v nemocnici, a tak přestoupil na opraváře zemědělských strojů, ale baví ho to. Při výběru nové školy, na kterou měl přestoupit, mu pomáhali vychovatelé. D. si vzpomíná, že ho hodně přemlouvali, a i když moc nechtěl, je teď spokojený. Ve škole si chválí jeho šikovnost.

Příprava na odchod

D. byl v 16 letech přestěhován na byt, který je určen pro starší děti, kde se učí žít samostatněji. Jeho představa o samostatném životě je taková, že si bude moci žít konečně svůj život bez zákazů. Jak říká volně jako pták. Už se moc těší, až ukončí školu a bude moci odejít. V rámci přípravy na odchod si vzpomíná na jeden projekt organizace MAS Hradecký venkov, jehož program podporuje začlenění mladých lidí žijících v Dětském domově Nechanice prostřednictvím podpůrných a vzdělávacích aktivit pro start do samostatného života, a to dlouhodobou přípravou mladých lidí na odchod z ústavní péče a následné pomoci během procesu osamostatnění se v oblasti zaměstnání. Jde o projekt, kde se zaměřují také na utváření vzájemných vztahů, rozvoj osobnosti jedince, podporu a poradenství. Dětem často chybí při odchodu praktické informace pro život a zde jim radí např. jak si najít zaměstnání či brigádu, jak se evidovat na úřadu práce, jak si poradit s dluhy a nenaletět, jak postupovat v případě nemoci aj. D. říká, že ještě také jezdí na jaře a na podzim k Supovi, tam je upozorňují na půjčky a dluhy, nebo tam vyplňovali nějaké tiskopisy. D. si myslí, že pro život je připraven dostatečně a kdyby si náhodou s něčím nevěděl rady, přítelkyně mu určitě poradí. Bydlení zatím moc neřeší, až odejde, tak se domluvil s přítelkyní a půjde k ní.

Potom by si chtěl postavit baráček, ale asi z dřevostavby, protože ten je postavený rychleji a nestojí tolik peněz. Zaměstnání má rozjednané v místě bydliště své přítelkyně. Kdyby to nakonec nedopadlo, určitě si najde jinou práci. Z toho strach nemá.

Závěr

U D. zejména oceňujeme, že ač rodiče užívali v hojné míře alkohol a drogy, tak on sám do toho nespádl. Nekouří, je abstinent a o drogách mluví jen v negativech. Líbí se nám i jeho smýšlení ohledně práce, pokud by nějakou práci ztratil nebo ji z nějakého důvodu ukončil, vždy si najde další a nenapadne ho se poflakovat doma. Co se týče bydlení, bohužel jeho plány mají jisté mezery, protože nepočítá s možnými překážkami jako např. rozchod s přítelkyní. O tom nechce ale slyšet.

7.4.9 Respondent č.9 (žena - B.)

Respondent č. 9, žena - B., se osamostatnila před 2,5 lety, kdy opustila dětský domov. Bydlí se svým přítelem a jeho rodinou v rodinném domku, nedávno se jí narodilo miminko. Je to pohledná dívka, která ví, co od života chce. B. neměla šťastné dětství. Její chování se již o mnoho zlepšilo, je přátelská, nemá problémy navazovat nová přátelství. V současné době je jí 24 let.

Rodinná situace

B. žila se svou o pět let mladší sestrou, s o dva roky mladším bratrem a rodiči v panelovém bytě v Hradci Králové. Rodiče byli denně v „hospodě“ a děti vyrůstaly na sídlišti bez dozoru. B. se sourozenci žila v hrůzných podmínkách. Rodiče se vraceli domů až po zavírací době a děti se neměly, jak dostat domů. Ze svědectví sousedů bylo mimo jiné zjištěno, že matka otce verbálně i fyzicky napadala, měla záchvaty, a tak se třeba stalo, že otce i s dětmi v noci vyhodila z bytu a ráno spali všichni v pyžamu před domem u kontejnerů. Matka dětem sdělovala, že mluví s ďáblem, že nejsou její děti, jakož i další věci, které je děsily. Otec ani matka nebyli schopni zajistit svým dětem potřebnou péči a dohled, nevedli je k plnění školních povinností, což vedlo k rozsáhlému záškoláctví nezletilých v řádu stovek neomluvených hodin a s tím spojené výukové zanedbanosti. Situace byla neúnosná, tak byly děti nejdřív v krizovém centru,

to se ještě nevědělo, co a jak. Nakonec jim byla nařízena ústavní výchova z důvodu zanedbané péče a šly do dětského domova v Nechanicích. Rodiče s tímto rozhodnutím nesouhlasili, tvrdili, že k žádnému pochybení nedochází a děti jsou v pořádku.

Příchod do dětského domova

Do dětského domova přišli všichni tři sourozenci společně, nejdříve byli na jednom bytě, ale to se ukázalo jako ne moc šťastné řešení, protože si ubližovali. Proto došlo k přerozdělení sourozenců na různé byty. B. se jevila jako nenápadná, spíše tichá holčička - pouze na první dojem. Ve skutečnosti byla zákeřná, nevyzpytatelná a prolhaná, se sklonem i ke krádežím. B. kradla stále, kradla vše, co se jí líbilo a hlavně, to „na co měla chuť“. Toto dělala hlavně, když se vrátila z pobytu od rodičů. V kolektivu dětí nebyla oblíbená. Ráda je provokovala, pokud na ni nereagovaly, tak na ně byla vulgární a agresivní. Ve snaze se zavděčit a zviditelnit se snažila pomáhat při práci s malými dětmi. Pokud byla pod dohledem dospělé osoby, byla milá a pečlivá. Ale pokud si myslela, že ji nikdo nevidí, její chování se obratem změnilo, byla na ně zlá a fyzicky je napadala. Proto byly menší děti přeraženy do jiné skupiny. S rodinou se dále vídala. Jezdila se sourozenci domů jednou za měsíc a rodiče je v dětském domově navštěvovali.

Vzdělání

B. přišla do dětského domova zrovna v době, kdy měla nastoupit na střední školu. S výběrem školy jí pomohli v krizovém centru, ale ona vlastně již věděla, že chce dělat nějakou sociální školu. Už na základní škole o tom uvažovala. Při přijímacích zkouškách byla si myslí desátá pod čarou, tak se posílalo odvolání. Měla nastoupit na obor pečovatelská činnost, ale vzhledem ke svému chování byla umístěna do diagnostického ústavu a ve škole byla jen párkrát. Na střední školu nastoupila tedy o rok déle. Školu přes větší úsilí nakonec zdárně ukončila.

Příprava na odchod

B. svůj odchod nijak zvlášť neprožívala. Dost jí pomáhala kmenová teta z domova, naučila ji třeba vařit, prát a žehlit. O víkendech jezdila k tetě, co chodila sloužit noční služby. Ta své děti neměla, proto si B. brávala na víkendy domů. Chovala se k ní, jako kdyby byla její vlastní dcera a předávala jí své zkušenosti, to se B. líbilo. Když se zamyslí, tak si vzpomíná, v rámci své přípravy na odchod, na zážitkový kurz, v němž jsou děti uspořádány jako rodina a s určitou finanční částkou musí hospodařit a vyjít s ní na celý den - tzn. zajistit si stravu, nakoupit si potraviny a z nich si potom uvařit. Vedoucí na ně dohlíží a říká jim, aby ta strava byla vyvážená, aby si nekupovaly na svačiny sladkosti, ale aby tam měly i ovoce a zeleninu, mléčné výrobky a další nutričně vyvážené potraviny. Celý pobyt trvá jeden týden. Také byla s bytem č. 6, na který šla po rozdělení sourozenců a pak po návratu z diagnostického ústavu zpět, na víkendovém pobytu u Supa, kde je upozorňovali na půjčky a dluhy, nebo tam vyplňovali nějaké tiskopisy a říkali jim o Úřadu práce. Ještě si vzpomněla, že byla na farmě a tam pomáhala se zvířaty, kydala jim chlévy, čistila srst, krmila zvířata a za to si mohla za odměnu vzít nějaké mléčné dobroty. I když to bylo asi vlastně spojené s tím týdenním kurzem, dodává. Při svém odchodu považovala za nejdůležitější, aby měla práci a měla kde bydlet. Jelikož si našla přítele, tak jí odpadly starosti s bydlením. Práci měla domluvenou už z praxí, kde docházela do domova důchodců. Myslí si, že tety jí pomáhaly dost a ví, že se může podívat i na internet, když nebude něco vědět. B. si své přípravy na samostatný život cení a uvádí, že ji dětský domov připravil dostatečně. Když jí přišla výplata, tak říká, že nejdříve samozřejmě přispěla na bydlení a až na posledním místě byla zábava.

Samostatný život

Z dětského domova odešla B. v červnu před 2,5 lety a rovnou se nastěhovala ke svému příteli do rodinného domku, kde bydlí i jeho rodiče. Ze začátku bylo dle B. vše zalité sluncem, ale asi po půl roce začaly být problémy mezi mladými a rodiči. To přineslo neshody i mezi B. a přítelem. Rozhodla se tedy, že se odstěhuje na ubytovnu, kterou jí pomohla sehnat kmenová teta z dětského domova. B. začaly přepadat deprese. Najednou zůstala sama, v kontaktu byla pouze s biologickou matkou, které šlo dle B. však především o půjčky, za které by si mohla koupit alkohol. Našla si tedy ještě jednu práci v pohostinství. S trochou nadsázky by se dalo říct, že se z ní stal workoholik.

Úplně se ponořila do práce a na nic jiného jí čas nezbýval. Ona to tak ale necítila a tvrdila, že si práci nenahrazuje jiné vztahy. Po nějaké době opět potkala svého bývalého přítele, oba zjistili, že jim na sobě záleží a dali se opět dohromady. B. se nastěhovala zpět do rodinného domku, ale nastavili si určitá pravidla, podle kterých se řídí. Letos v květnu se jim narodila dcera Valentýnka. Pro B. je důležité, aby její děti dosáhly vyššího vzdělání, než má ona. Ví, že vzdělání má hodnotu. Především pevně doufá, že ona sama nepodlehne alkoholu a bude mít i nadále funkční rodinu. Jak sama uvedla, je abstinentem a k alkoholu má odpor právě proto, že celé dětství viděla matku i otce převážně opilé.

Závěr

B. je ještě vcelku velmi mladá, ale i tak na nás působí velmi dospěle. Má spoustu zkušeností a do všeho jde na plný plyn. K dítěti se chová velmi zodpovědně a snaží se o to, aby mu byla dobrou matkou a ničím ho neohrozila. Své cíle si vytyčila jasně a budoucnost má přesně nalinkovanou. Oceňujeme, že situaci zvládla, raději si našla druhou práci. Mohla také spadnout k pití alkoholu nebo k užívání drog. Jelikož, jak sama říká, k tomu má odpor, volila jinou variantu.

7.4.10 Respondent č.10 (žena - L.)

Respondent č. 10, žena - L., se osamostatnila před 3 lety, kdy opustila dětský domov. Bydlí v garsonce a v současnosti působí jako muzikálová herečka a zpěvačka v jednom známém českém divadle. Nyní jí je 26 let. Rodinu prozatím neplánuje.

Rodinná situace

Respondentka pochází z početné rodiny, žila se svou matkou, otčímem a třemi sourozenci v bytě, který měl jenom dvě místnosti. Otec byl ve výkonu trestu a matka se znovu vdala. Když vzpomíná na své dětství, vybavuje si přesně podrobnosti, jak vše probíhalo. Děti neměly často co jíst, domácnost byla v nepořádku. Otec L. psychicky i fyzicky týral, vulgárně ji oslovoval, sprostě nadával, nedával za trest jídlo a bil ji řemenem. Na oběd ve škole nechodily, protože rodiče neměli peníze. Matka péči o děti dlouhodobě zanedbávala, a to po všech stránkách. Nedbala o zdravotní stav dětí,

nedbala o jejich hygienu, o přípravu a řádnou docházku do školy, ale ani o zajištění základních fyziologických potřeb. Děti měly dost často hlad, protože matka vařila jen někdy. Otčím L. psychicky týral tím, že ji vyhrožoval, že ji dájí k dědovi, otci otce, který jí bude dělat „to“. Matka nejenže L. před tímto chováním neuchránila, ale rovněž se sama dopouštěla vyhrožování, že ji za ním doveze. Roli matky ve skutečnosti přebírala L., svým sourozencům musela vařit, práť, uklízet a pomáhat jim.

Příchod do dětského domova

V dětském domově se L. ocitá ve svých 13 letech. Z počátku po nástupu do DD byla klidnější, mírnější a nejistá. Brzy se adaptovala na nové prostředí a zapojila se rychle se svými sourozenci k jejich běžnému nevhodnému chování, které bylo pro ně přirozené. Začala vyvolávat konflikty, napětí a neklid. Psychická a fyzická agrese jí je velmi blízká. Nejvíce utiskovala sestru Terezu, která je ze všech sourozenců nejmírnější. Svoji agresi obracela také proti sestře Beátě, která vždy z jejich potyček dostala hysterický záchvat. Nic jí nebránilo v tom, aby psychicky a fyzicky napadala mladší děti na bytě. L. je jinak usměvavá a upovídaná dívka, ale ráda by hrála prim. Často používala hrubý a nevybíravý slovník, který je plný vulgarit. Naprosto nedomyšlela důsledky svého chování a jednání. Převažují pudové reakce. Při práci reagovala na každý podnět z okolí, nechala se snadno vyrušit. Absentovala trpělivost a veškeré volní vlastnosti. Autoritu dospělého respektovala, ale vlídnost a mateřský cit považovala za slabost. Morální hodnoty a společenské normy neměla vlivem dřívějšího domácího prostředí a identifikačních vzorů zvnitřněny. Je vděčná za projevený zájem o vlastní osobu, za vyjádření pocitu důvěry. Při pozitivním hodnocení dávala najevo pocity radosti, každý úspěch prožívala. K jejím zájmům patřilo kreslení, zpěv, hraní divadla a sportovní míčové hry, toto jí pomáhalo odbourat přebytečnou energii a agresi. Po celou dobu pobytu v DD se neuskutečnila návštěva biologické rodiny. S matkou je nepravidelně v kontaktu přes SKYPE. Citovou vazbu má k matce, o otci vůbec nemluví.

Vzdělání

L. neměla původně představu, že by šla na dráhu zpěvačky nebo herečky. Přišlo to tak nějak samo. Celé to asi začalo tím, když na základní škole s bratrem Michalem chodili do pěveckého sboru a do školního sboru. Vedle toho navštěvovali i základní

uměleckou školu. Ředitel dětského domova měl ideu, že půjdou studovat na konzervatoř. L. však uvažovala o tom, že bude cukrářka nebo kuchařka - servírka. Nakonec zkusila přijímací zkoušky na konzervatoř a ono to vyšlo. I když se L. domnívá, že tam možná byla nějaká přímluva. Pozitivní diskriminace v tom smyslu, že i romské děti z dětského domova mohou studovat uměleckou školu. Potom studovala na AMU v Praze.

Příprava na odchod

Na první pohled vypadá L. velmi samostatně, u dětí z dětského domova ale toto bývá zpočátku největší problém. L si vzpomíná, že se je pan ředitel snažil připravit na běžný život, vycházel z toho, že si musí všechno zasloužit. Pokud člověk pro domov něco udělal, dostal odměnu. Každý měl svoje povinnosti jako v rodině, měli rozdělené služby a žili po skupinách. Museli se starat o svůj byt, někdo měl službu na nádobí, někdo na prádlo, další zase na vaření či úklid jednotlivých částí bytu. Ale ani to vás na realitu příliš nepřipraví. Po materiální stránce máte vlastně úplně všechno. Dostanete jídlo, ošacení a nemusíte řešit ty každodenní obyčejné věci. Dokonce díky příspěvkům a darům od sponzorů dostanete více věcí, než je v běžné rodině obvyklé. Není výjimkou, že se jezdí k moři. Srovnávat ale materiální zázemí s citovým strádáním nelze. L. se zamýšlí nad tím, že podobný princip může být i kontraproduktivní. Děti se tak můžou špatně připravit do života, protože si neuvědomí, že to takhle v reálném životě nefunguje. Normálně na něco takového musí rodiče tvrdě vydělat a spousta rodin se k moři nikdy nepodívá. Představu o samostatném životě měla L. takovou, že bude konečně na svobodě, že nebude muset nikoho poslouchat a bude si moci „dělat věci po svém“. Ale jak později zjistila, není vše růžové, jak se zdá. Co se týče bydlení, věděla, že existuje pro mladé lidi odcházející z dětských domovů ubytování v domě na půli cesty. Tam se jí však moc nechtělo. Jelikož studovala vysokou školu, byla na kolejích. Potom si pronajala garsonku. L. si myslí, že pokud by nastala situace a ztratila by práci nebo neměla kde bydlet, že se může pro radu obrátit na kmenovou tetu z dětského domova. L. si myslela, že je na samostatný život připravena dostatečně, ale zjistila, že se mýlila. Neuměla správně zacházet třeba s penězi. Prostě neznala úplně jejich hodnotu. Navíc jsou děti, co odchází z dětského domova sociálně citliví. Nechají se velmi jednoduše zneužít a využít, a pak nesou následky. Spousta rodičů se nakontaktuje na své děti jenom kvůli těm několika tisícům, co dostanou při odchodu a připraví je o

ně. Jim pak zbudou jen oči pro pláč. Nebo je rodiče či kamarád, protože mají čistý štít, přimějí, aby si vzali úvěr. To může skončit i exekucí.

Samostatný život

L. představa se jí naplnila jen z půlky. Práci má, ale chtěla bydlet ve svém. Doufá, že se brzo už konečně přestěhuje. Čeká na kamaráda, až vyjde z domova a že by to pak táhli spolu, šli by na půl a snad časem by šli do svého, snad na to budou mít finance. Z rozhovoru vyplynulo, že kamarád bude opouštět dětský domov v tomto roce. L. kamarádovi věří, ví, že je zodpovědný a že si práci najde a bude do ní chodit a pravidelně hradit poplatky na byt. Do práce L. chodí již druhým rokem, je zaměstnána v divadle, ale ještě k tomu chodí na brigády, aby to utáhla. V dnešní době, kdy tu máme Covid - 19, není situace pro umělce zrovna jednoduchá. S penězi zatím vychází, žádné dluhy nikde nemá. Je to ale hrozný, všechno se točí kolem peněz. Snaží se šetřit, ale moc jí to zatím nejde, skoro všechno utratí. Přiznává, že v jednu dobu měla finanční krizi, s tím jí pomohl mentor. Kolikrát neměla peníze na jídlo, tak moc nejedla. Jinak žádné nesnáze naštěstí nemá. Rodinu zatím neplánuje, chce si nejdříve pořídit byt, cestovat a sbírat zkušenosti.

Závěr

L. měla na vysoké škole nepříliš šťastné období, neboť neuměla zacházet s penězi. Nefungovala, jak by měla, takže jí rostly dluhy a hrozila dokonce exekuce. Dnes už má tuto etapu života za sebou. Mezi dětmi z dětských domovů je přítom dá se říct výjimka. Podařilo se jí vystudovat vysokou školu, což u těchto dětí není vůbec obvyklé. Má dobrou práci. Oceňujeme, že když byla v nesnázích, vyhledala pomoc a nechala si poradit. Dle svých slov je zastáncem mentorského systému, který se u ní osvědčil. L. říká, že je ale potřeba především chtít se nechat nasměrovat a o někoho se opřít. Myslí si, že stát by měl každému dítěti, které odchází z dětského domova, sehnat nějakého mentora, se kterým by se setkával, který by s ním řešil věci, které ho v životě potkávají.

7.5 Zhodnocení výsledků z hlediska stanovených výzkumných otázek

Záměr praktické části byl realizován pomocí kvalitativní výzkumné metody, polostandardizovaného rozhovoru. Rozhovor jsme provedly osobně se všemi zúčastněnými. Celkem jich bylo 10. Úmyslně jsme vybíraly respondenty různého věku a u již odešlých i stupně dosaženého vzdělání, abychom tak dosáhly širšího spektra poznatků. Vzhledem k tomu, že vzorek dotazovaných je malý a jedná se o kvalitativní výzkumnou metodu, nelze její výsledky uplatňovat a zobecňovat na celou společnost.

Cílem výzkumu byly tyto otázky, které se na základě získaných dat pokusíme zanalyzovat:

Výzkumná otázka 1: *Má na život klientů po jejich odchodu z DD vliv špatné prostředí a nepřízeň osudu, kterou si museli v minulosti projít? (Otázky I. – VI.)*

Z výše uvedených skutečností vyplývá, že lze vypožorovat jisté klíčové oblasti, se kterými mají děti po ukončení ústavní výchovy problémy. Především se jedná o absenci širší sociální opory. Dívky, které obecně tendují k méně četným přátelským skupinám, si většinou vystačí s přítelem, ke kterému směřují své naděje a svou další budoucnost. Pokud k tomu mají alespoň minimální finanční a materiální prostředky a samozřejmě pochopení partnera a jeho rodiny, zaujímají také často místo „rodičů“ pro své mladší sourozence, kteří jsou v DD a berou si je na víkendové a prázdninové pobyty k sobě domů. U chlapců se občas po ukončení ústavní výchovy vyskytla tendence kontaktovat své rodiče, pokud s nimi předtím v kontaktu nebyli, především své matky. Motivem zde jistě nebyla snaha žít s matkou ve společné domácnosti, spíše šlo právě o nedostatek sociální opory a sdílené zkušenosti s někým starším, zkušenějším, snahu o napravení nefunkčních vztahů, dohnat přeci jen něco, co již dohnat v podstatě nelze.

U obou zkoumaných skupin můžeme v oblasti vztahů vypožorovat problémy, které podle nás vznikají jistým uspíšením některých fází navazování vztahů. Nepříznivě zde působí jistá osamělost po odchodu z prostředí DD, zvláště u dětí bez sourozenců. Můžeme pak pozorovat jev, kdy se kontaktují bývalí chovanci, někdy se podporují či vypomáhají si navzájem. Bohužel se však také stalo, že se vzájemně okradli či na sobě nějakou dobu parazitovali. Zejména dívky se již po krátké fázi zamilovanosti sestěhovávají ke svým partnerům, někdy můžeme pozorovat, že ještě v době, kdy není vztah dostatečně pevný, partneři se neznají tak dobře a nemají společnou domácnost, již přichází doba očekávání potomka. Nevíme, zda jde v tomto případě o plně plánované

rozhodnutí obou partnerů, nemůžeme ani vyloučit snahu některých dívek si muže tzv. pojistit, anebo také motiv založit vlastní rodinu, když oni sami žádnou neměli. Občas můžeme slyšet v tomto smyslu proklamace dokázat druhým, že budou lepší rodiče, než byli ti jejich vlastní.

Co se týče vzdělání, je potřeba jim pomoci při překonávání vzdělávacích deficitů. Tím, že se mladým lidem poskytne příležitosti k postupnějším přechodům od péče, které je více podobnou normativním přechodům a poskytováním trvalé podpory mladým lidem, kteří ji potřebují, zejména těm s duševními problémy a komplexními potřebami.

Výzkumná otázka 2: *Mají klienti DD dostatečné informace z dětského domova, co se týče samostatného života? (Otázky 1 – 13)*

Z rozhovoru respondentů, kteří byli vybráni, vyplývá, že nějaká příprava na odchod z dětského domova proběhla. Z pohledu autorek částečně užitečná zajisté byla. Záleží však na vnímavosti jedince, na nich samotných, co si z přípravy odnesou a co zapomenou. Někteří si nevybavují žádné určité kroky, které s nimi pracovníci dětského domova prováděli. Při pokládání konkrétnějších otázek se však už více rozvzpomínají. Z toho je možné odvodit, že nebyla až tak účelná, jak by si mohli pracovníci dětských domovů myslet. Jako velmi prospěšné se ukazuje zapojení do projektů, které s klienty pracují formou zážitků. Je evidentní, že je nejvíce naučily praktické zkušenosti, které získali v průběhu těchto pobytů. Bohužel ne všichni se těchto projektů mohli účastnit. A není možné opomenout na samotnou realizaci návštěvy sociálního kurátora či Úřadu práce. Je pro ně výhodou, když si zkusí sami vyzjistit své potřeby. Představu o samostatném životě měla spousta klientů takovou, že bude konečně na svobodě, že nebude muset nikoho poslouchat a bude si moci dělat věci podle svého. Jenomže největší kámen úrazu bylo pro většinu klientů to, že pro ně byl problém s převzetím péče sami za sebe, pocit osamocení, jak naložit s volným časem. Ve většině případů respondenti uvádějí, že hlavními pomocníky při odchodu jim byli pracovníci z dětského domova. Při svém odchodu považují téměř všichni za nejdůležitější, aby měli práci a měli kde bydlet.

Nemůžeme tedy jasně odpovědět na otázku, zda je příprava na odchod dostatečná. Jak již uvádíme, každý svou přípravu na odchod z dětského domova vnímal jinak. Zajisté zde hraje také svou roli úroveň rozumových schopností jedinců, a jak jsou schopni se začlenit do společnosti. Myslíme si, že jako ideální se jeví možnost, kdy

mladým lidem, kteří opouštějí dětský domov, pomáhá více osob. Také si myslíme, že stát by měl každému, který odchází z dětského domova, sehnat nějakého mentora, se kterým by se setkával, který by s ním řešil věci, jež ho v životě potkávají a o kterého by se mohl opřít.

Výzkumná otázka 3: *Orientují se klienti DD hůře ve světě financí a zkušenosti získávají až v průběhu procesu osamostatňování? (Otázky 14 – 15)*

Z rozhovorů s respondenty vyplývá, že u některých dětí se po odchodu z DD objevily problémy s penězi, především s rozvržením si vydělané částky na celý měsíc, s určením si priorit, za co je utratit. Mnoho mladých lidí, kteří vyjdou z dětského domova, se dostane do nečekaných problémů - nedostatečná finanční gramotnost. Neuvědomí si, že musí šetřit, že jim musí peníze vyjít na celý měsíc. Měli by mít také rezervu na to, když se jim v bytě něco porouchá a je potřeba najednou koupit třeba ledničku, žehličku nebo pračku. S tím už nikdo nepočítá. Vidí spoustu peněz a mají potřebu si nakoupit vše, co jim přijde pod ruku. Obě skupiny se také ještě méně orientují v cenách potravin a energií, ale rozdíly nejsou nijak markantní, stávající klienti jsou na tom o něco lépe. Domníváme se, že je to díky projektovým víkendům, které absolvují. Dříve nic takového nebylo nebo alespoň ne v takové míře. Na tuto oblast se bude muset dětský domov více zaměřit. V tomto smyslu působil jistě pobyt v ústavní výchově negativně. Výhodu měli ti, kdo žijí v trvalém partnerském svazku nebo měli pomoc hostitelské rodiny. Jejich přechod do samostatného života proběhl plynule bez větších komplikací, partner a jeho rodina nebo hostitelská rodina jim byli oporou a rádci.

Výzkumná otázka 4: *Znají klienti DD rizika ztráty zaměstnání, vědí, kam se obrátit o pomoc? (Otázky 16 – 17)*

Velice pozitivním jevem je zaměstnanost těchto jedinců, kteří, i když někdy nedělají profesi, kterou se vyučili, pracují, mění zaměstnání či brigády, někdy i práci na černo, ale hledají poměrně aktivně své uplatnění na trhu práce. Z rozhovorů je patrné, že dětský domov pomohl mladým lidem chystajícím se odejít do samostatného života s hledáním zaměstnání, někteří pomoc nepotřebovali, práci měli zajištěnou již z praxí nebo díky rodině přítele. Některá děvčata situaci řeší zplozením potomka. Víceméně však všichni respondenti vědí, kam se mohou obrátit o pomoc. Ať už je to Úřad práce, kmenová teta z DD, sociální pracovnice či pan ředitel. Nikdo z nich nechce spadnout do dluhů a exekucí. I když už měl někdo třeba namále.

7.6 Diskuze

V diskuzi se zaměříme nejdříve na **výsledky výzkumných otázek**.

Výzkumná otázka č. 1 se zaměřovala na to, zda má na život klientů po jejich odchodu z DD vliv špatné prostředí a nepřízeň osudu, kterou si museli v minulosti projít. Prvotním předpokladem bylo, že děti z dětského domova jsou ovlivněny rodinou, ve které žili, ať už si to připouští či ne. Tato výzkumná otázka se zcela potvrdila. Někteří respondenti nechtějí zakládat rodiny a mít potomky, protože se bojí, že by mohli skončit jako oni. Většina se snaží být lepšími rodiči. Pokud k tomu mají alespoň minimální finanční a materiální prostředky a samozřejmě pochopení partnera a jeho rodiny, zaujímají také často místo „rodičů“ pro své mladší sourozence, kteří jsou v DD a berou si je na víkendové a prázdninové pobyty k sobě domů.

Výzkumná otázka č. 2 se zabývala tím, zda mají klienti DD dostatečné informace z dětského domova, co se týče samostatného života. Předpokládaly jsme, že příprava na odchod dětí z dětského domova je a byla nějakým způsobem realizována. Otázkou je, kdy začít hledat podmínky pro úspěšný start do života. K tomu je potřeba mít bydlení, dobrou práci, získat důvěru a udržet si ji. A pak je tady jeden důležitý faktor, že člověk musí sám chtít. Přes veškerou pomoc okolí je nový začátek nesnadný. Je potřeba vydržet několik neúspěšných startů a znovu začít a doufat, nepodlehnout svodům rychlých půjček aj., to vyžaduje velkou sílu a víru. Já to dokážu! Záleží na vnímavosti jedince, kdo ji vnímal více, v kom zanechala více zkušeností, co si z přípravy odnesou a co zapomenou. Výzkumná otázka se tedy potvrdila částečně.

Výzkumná otázka č. 3 zjišťovala, zda se klienti z DD orientují hůře ve světě financí a zkušenosti získávají až v průběhu procesu osamostatňování. Předpokládaly jsme, že ano. Praxe člověka naučí. Z výzkumu vyplývá, že se objevily problémy s penězi, především s rozvržením si vydělané částky na celý měsíc, s určením si priorit, za co je utratit. Mnoho mladých lidí, kteří vyjdou z dětského domova, se dostane do nečekaných problémů, protože mají nedostatečnou finanční gramotnost. A mnohým nepomohou ani projektové víkendy. Výzkumná otázka byla tedy zcela potvrzena.

Výzkumná otázka č. 4 se zabývala tím, zda klienti DD znají rizika ztráty zaměstnání a vědí, kam se obrátit o pomoc. Předpokládaly jsme, že se u obou skupin projeví informovanost od vychovatelů z dětského domova. Všichni respondenti věděli, že se mohou obrátit ať už na Úřad práce, kmenovou tetu, sociální pracovníci či pana

ředitelů nebo kohokoliv z dětského domova. Nikdo z nich nechce spadnout do dluhů a exekucí. Velmi ceníme pozitivní jev, který se týká zaměstnanosti těchto jedinců, kteří, i když někdy nedělají profesi, kterou se vyučili, pracují, mění zaměstnání či brigády, někdy i práci na černo, ale hledají poměrně aktivně své uplatnění na trhu práce. Výzkumná otázka byla tedy zcela potvrzena.

Srovnání s jinými výzkumy

Tématem *Příprava klientů dětského domova na odchod do samostatného života* nebo jím podobným se již několik výzkumů zabývalo. Krom zahraničních a našich výzkumů, které jsme uvedly již v teoretické části práce v kapitole číslo 3., také někteří studenti v rámci své bakalářské nebo diplomové práce.

Lze uvést výsledky výzkumného šetření, které realizovala v roce 2012 Zuzana Martišková v rámci své bakalářské práce. Šlo o kvalitativní šetření s 6 respondenty z DD Broumov Pro polostrukturovaný rozhovor si vybrala děti, které v několika příštích letech dovrší osmnácti let, a opustí dětský domov. Autorka uvádí: *„Překvapila mě skutečnost, že děti v dětském domově jsou sice na samostatný život částečně připravovány, ale výsledky tomu neodpovídají. Jak sami vychovatelé přiznali, ačkoliv se snaží mladým lidem po odchodu z dětského domova pomáhat tím, že jim hledají nové ubytování a práci, mladí lidé mají i tak v začátcích samostatného života spoustu problémů. Bylo by tedy vhodné využít možnosti spolupráce s neziskovými organizacemi, které nabízejí programy na podporu samostatnosti mladého člověka v dětském domově a dále pomoc již v samostatném životě mimo dětský domov. Ani stát ve velké míře nepomáhá mladým lidem připravit se na samostatný život. Pokud dítě bydlí v dětském domově, veškerou přípravu na samostatný život mají vychovatelé a pracovníci dětského domova. Krátce před odchodem je informován příslušný orgán odboru sociální péče, ale podle mého názoru je jejich pomoc pouze krátkodobá.“* Což se dle našeho názoru a výzkumu v podstatě shoduje s diplomovou prací.

Jako další lze uvést výsledky výzkumného šetření, které realizoval v roce 2012 Aleš Mrkvička ve své diplomové práci, kde výzkumný vzorek tvořilo 69 dětí, které v průběhu jednoho roku opustí vzhledem k věku dětský domov. Výzkum provedl formou dotazníku a výběr respondentů byl náhodný po celé ČR. Jednotlivé otázky z dotazníku zpracoval programem Microsoft Excel. Autor v práci uvedl, že klienti v dětských domovech si velmi dobře osvojili uklízení, praní a vaření. Dále si dle jeho výzkumu dobře osvojili zacházení s penězi. Což se ve výzkumu této diplomové práce nepotvrdilo.

Ne tak přesvědčivými výsledky, i když ne špatnými, skončily činnosti jako administrativa a komunikace s úřady, hledání zaměstnání a hledání bydlení. „*Jak v této práci již několikrát zaznělo, jednou z nejdůležitějších osob v přípravě dítěte z dětského domova na vstup do samostatného života je vychovatel. Toto tvrzení potvrdily jednoznačně i výsledky výzkumu této diplomové práce. Respondenti jasně vyjádřili, že vychovatel je tou osobou, která jim v přípravě na samostatný život nejvíce pomáhá. Tato práce by se tedy dala zakončit tvrzením, že se děti z dětských domovů, které opouštějí toto zařízení po ukončení přípravy na povolání, cítí připraveni na vstup do samostatného života.*“ Výzkum práce ukázal, že je zde možnost ze strany dětských domovů, jak pocit dobré připravenosti na samostatný život posílit. Především zlepšením působení na klienta v takových oblastech, které povedou ke zlepšení osvojování si činností, jakými jsou administrativa a komunikace s úřady, orientace na trhu práce a problematika hledání vlastní.

Další diplomová práce, kterou napsala Miroslava Strnadová v roce 2014, která se zabývala odchodem mladých lidí do samostatného života a z níž lze uvést výsledky výzkumného šetření. Šlo o kvalitativní šetření s respondenty z DD Tišnov. Pro polostrukturovaný rozhovor si zvolila skupinu 6 dětí, které ve zmíněném dětském domově vyrůstaly a prošly přípravou na odchod z dětského domova - některé z nich odešly ve zletilosti a jiní využily možnosti setrvání v dětském domově do dokončení přípravy na budoucí povolání. Jejich věk se pohybuje v rozmezí od 19 do 23 let. Autorka tvrdí, že naučit mladé lidi samostatnosti, vyžaduje spoustu času. Přípravu na odchod označuje za přínos, ale ne jako dostačující. Právě kvůli méně času a nevyzrálosti klientů. Co se týče následné péče, tam se většinou klienti obrací na své blízké, ke kterým pocítují zřejmě větší důvěru. Své poznatky shrnula v doporučení k realizaci přípravy na odchod. Uvádí, že je potřeba spolupráce s blízkými osobami dětí při jejich odchodu z dětského domova. Důležitá je i spolupráce s OSPOD a sociálními kurátory. Je nutné zapojovat děti a mladé zletilé osoby do projektů, jejichž součástí je získávání zkušeností formou zážitkových činností a uskutečnit návštěvy na úřadech a v organizacích, se kterými mohou přijít po odchodu z dětského domova do styku. A zajisté je učit samostatnosti.

Jako poslední lze uvést výsledky výzkumného šetření, které realizovala v roce 2020 Lucie Miklíková ve své diplomové práci. Šlo o kvalitativní šetření se 7 respondenty z DD Dolní Počernice. Výzkum proběhl formou rozhovorů. Jedná se o děti,

kteře jsou neúspěšné, přičemž za kritérium neúspěchu se považuje: absence řádného zaměstnání, finanční zadluženost, absence samostatného nájmu, nespokojenost dětí s vlastním životem, absence zdravotní preventivní péče. Jde tu o děti, které opustily DD Dolní Počernice před 1 až 5 lety. Z výzkumu vyplynulo, že děti na samostatný vstup do života nejsou připraveny, a to i přes velkou snahu DD, aby tomu tak nebylo. V práci Lucie Miklíkové bylo konstatováno, že materiální podmínky života dětí v dětských domovech jsou nadstandardní, což může negativně ovlivňovat jejich budoucí očekávání v oblasti samostatného života. Sebelepší materiální podmínky však dětem nikdy nenahradí skutečnost, že do určitého věku vyrůstaly v nevyhovujících podmínkách. Kvůli tomu jsou emočně a psychicky deprivované, což způsobuje, že mají obtíže v sociální oblasti a hůře se zapojují do samostatného života. Jedním z hlavních důvodů deprivace dětí z dětských domovů je porucha vztahové vazby, tedy narušené nebo zcela chybějící pouto k primárně pečující osobě. Kvůli tomu děti v životě provází nejistota, úzkost a strach, což má za následek tendence k závislostnímu chování, k neadekvátním reakcím, k odmítání a uzavřenosti mnoho dalšího. Narušená vztahová vazba se v adolescenci může projevit symptomatikou závislosti, disociálním jednáním, psychosomatickými onemocněními, úzkostí, panikou či agorafobií. To vše samozřejmě komplikuje dětem proces osamostatňování. Autorka říká: *„V teoretické rovině jsme došli k závěru, že jsou to intelektové schopnosti dětí, psychická deprivace a narušená vztahová vazba (se všemi svými důsledky), které mohou ovlivnit neúspěšné zařazení dětí z dětských domovů do samostatného života. V praktické rovině docházíme na základě výzkumu ke zjištění, že mezi faktory, které uvádějí samotné děti opouštějící dětské domovy jako ty, které jim znesnadňují vstup do samostatného života, patří návraty do jejich původních rodin, nedostatek finančních prostředků, absence zaměstnání (a z toho plynoucí zadluženost), absence bydlení a chybějící podpora osoby, která by je na počátku jejich samostatného fungování vedla, pomáhala jim, vyslechla je a poradila jim.“*

V komparaci výsledků studie této diplomové práce s názory autorů předložených prací, jsme došly k několika stejným názorům. Shodujeme se s respondenty, že dětský domov připravuje klienty na samostatný život, ale nedává jim dostatek praktických zkušeností. Klienti mají mezery ve vědomostech v oblasti financí a hospodaření s nimi. Dále vyplynulo, že by potřebovali více praktických zkušeností v oblasti jednání na úřadech. Chybí jim opora - mentor, který by je provázel a pomáhal řešit situace, co je během života potkají. Většina uvádí, že pro ně byl problém s převzetím péče sami za

sebe, pocit osamocení, jak naložit s volným časem. Materiální podmínky života dětí v dětských domovech jsou nadstandardní, což může také negativně ovlivňovat jejich budoucí očekávání v oblasti samostatného života. V neposlední řadě sem patří porucha vztahové vazby, tedy narušené nebo zcela chybějící pouto k primárně pečující osobě. Kvůli tomu děti v životě provází nejistota, různé úzkostné stavy, panické ataky, deprese. Následkem toho více inklinují k závislostnímu chování, k neadekvátním reakcím, k odmítání a uzavřenosti.

Závěr

Tématem diplomové práce je „*Příprava klientů dětského domova na odchod do samostatného života*“, pro toto téma jsme se rozhodly nejen proto, že sama autorka pracuje v dětském domově, ale i proto že nás osudy dětí, které odchází z jejich domova, dále zajímají. Situace opuštění ústavní výchovy, která zajišťuje dítěti plný hmotný servis, podporu v jeho profesní přípravě, ale i v trávení volného času a zejména jistý okruh stálých sociálních kontaktů a vztahů, je pro mnoho z těchto dětí značně náročná, a dovolíme si tvrdit, že i řada dětí vyrůstajících v rodinách by měla problém se vši tou samostatností a odpovědností za sebe sama, které jsou s opuštěním ústavního zařízení spojeny.

V teoretické části jsme se zabíraly systémem náhradní výchovné péče. Podkapitoly tvoří zařízení, která jsou součástí náhradní výchovné péče. Všechna tato zařízení obecně popisujeme a uvádíme, jak jsou v rámci nich děti vzdělávány. Zmiňujeme především dětský domov, na který je tato práce primárně zaměřena. Dále jsme se zaměřily na osoby odpovědné za výchovu v dětském domově a přípravu klientů dětského domova na odchod z dětského domova. Na děti, které jsou umísťovány do dětského domova, na ukončení pobytu v dětském domově. Mimo jiné i na to co všechno obnáší a jaká pomoc je dětem poskytována. Jsou zde uvedeny programy a nadace, které podporují vzdělávání dětí z dětského domova. Jsou zde rozpracovány jednotlivé možnosti bydlení po odchodu z dětského domova a poukazujeme na výhody a nevýhody jednotlivých typů bydlení. V neposlední řadě jsou uvedeny formy pomoci klientům dětského domova při odchodu ze zařízení ústavní výchovy.

V praktické části, která se skládá z rozhovorů s deseti respondenty, kde jsme záměrně vybíraly lidi různého věku a u již odešlých i stupně dosaženého vzdělání, abychom tak dosáhly širšího spektra poznatků, jsme se zabývaly tím, jakou mají představu o budoucím životě studenti, kteří se na odchod z dětského domova teprve připravují. Tyto představy jsme porovnali s výsledky šetření u bývalých klientů domova, kteří již žijí samostatně. Vytvořily jsme případové studie, kde jsme výsledky zpracovaly kvalitativním způsobem. V nich konkrétně charakterizujeme rodinnou situaci před umístěním do dětského domova, jejich příchod do dětského domova, vzdělání, stěžejní částí je pak příprava na odchod a samostatný život.

Celkově bychom výsledky praktické části shrnuly takto: příprava v dětském domově byla určitým způsobem realizována. Z výzkumu vyplývá, že dětský domov

připravuje klienty na samostatný život, ale nedává dostatek praktických zkušeností. Očekávané rozdíly mezi dětmi žijícími v dětském domově a již samostatnými se příliš nepotvrdily. Klienti mají mezery ve vědomostech v oblasti financí a hospodaření s nimi. I když teď jezdí na projektové víkendy, což dříve nebylo. Obě skupiny se méně orientují v cenách potravin a energií, ale rozdíly nejsou nijak markantní, stávající klienti jsou na tom o něco lépe. Na tuto oblast se bude muset dětský domov více zaměřit. Dále vyplynulo, že by obě skupiny potřebovaly více praktických zkušeností v oblasti jednání na úřadech. Výhodu měli ti, kdo žijí v trvalém partnerském svazku nebo měli pomoc hostitelské rodiny. Jejich přechod do samostatného života proběhl plynule bez větších komplikací. Nejstarší již odešlá respondentka uvedla, že jim chybí opora - mentor, který by je provázel a pomáhal řešit situace, co je během života potkají. Většina uvádí, že pro ně byl problém s převzetím péče sami za sebe, pocit osamocení, jak naložit s volným časem. Myslíme si, že naučit mladé lidi úplné samostatnosti, vyžaduje mnohem více času, většina z nich není při odchodu sociálně zralá, aby byla plně nezávislá. Pro práci vychovatelky v DD, kterou autorka je, z toho vyplývá, více podporovat zájmové aktivity jedinců, aby po odchodu z DD touto činností zaplnili místo, kdy se vrátí domů a nikdo je nečeká. Také je důležité, aby věděli, že se můžou vždy obrátit na zaměstnance dětského domova v případě krizové situace, a že je nikdo neodmítne. Výsledky výzkumného šetření posloužily jako zpětná vazba ke zkvalitnění výchovně – vzdělávací práce.

Seznam použitých informačních zdrojů

Legislativní zdroje

Zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Vyhláška č. 505/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách

Odborná literatura

BALTAG, T. a kol. 2017. *Prevence v kontextu ústavní a ochranné výchovy* [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, [cit. 2020-03-22]. ISBN 978-80-7481-202-6.

BENDL, S. 2015. *Vychovatelství. Učebnice teoretických základů*. Praha: Grada Publishing, a. s., 312 s. ISBN 978-80-247-4248-9.

CAMERON, R. J., MAGINN, C. 2012. *Cesta k pozitivním výsledkům u dětí v náhradní péči*. Praha: UK, 1. Lékařská fakulta, Klinická adiktologie 1. LF a VFN, 177 s. ISBN 978-80-7476-000-6.

DELL'AGLIO, DALBOSCO & D.SIQUEIRA, CARDOSO A. 2010. *Crianças e adolescentes institucionalizados: desempenho escolar, satisfação de vida e rede de apoio social*. *Psicologia: Teoria e Pesquisa*, 26(3), 407-415.

ELLIOTT, J., PLACE, M. 2002. *Dítě v nesnázích: Prevence, příčiny, terapie*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishin, 206 s. ISBN 80-247-0182-0.

FOLDA, J. 2009. *Systém náhradní péče o děti a mladistvé a následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice: Situační analýza*. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček, 59 s. ISBN 978-80-254-4799-4.

GULOVÁ, L., ŠÍP, R. 2013. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 248 s. ISBN 978-80-247-4368-4.

HAMER, D., COPELAND, P. 2003. *Geny a osobnost*. Praha: Portál, 264 s. ISBN 80-7178-779-5.

HELUS, Z. 2004. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 228 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-717-8888-0.

HENDL, J. 2005. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 408 s. ISBN 80-7367-040-2.

HORT, V., HRDLIČKA, M. a kol. 2000. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. Praha: Portál, 496 s. ISBN 80-7178-472-9.

JANSKÝ, P. 2002. *Problémové dítě a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních*. Hradec Králové, Vydavatelství U Nudle, 133 s.

KŘÍSTEK, A. 2017. *Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy a o preventivně výchovné péči*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, 344 s. ISBN 978-80-7552-822-3.

KUSÁ, O., HANZLÍKOVÁ, I. a kol. 2017. *Role partnerského přístupu a skupinové práce v přípravě dětí na odchod z dětského domova. Průvodce pro vychovatele*,

vychovatelky i další pracovníky a pracovníce v dětských domovech. Praha: Vteřina poté, z.s., 73 s. ISBN 978-80-906928-0-0.

MATĚJČEK, Z. 2003. *Co děti nejvíc potřebují.* Vyd. 3. Praha: Portál. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-71788-53-8.

MATĚJČEK, Z., DYTRYCH, Z. 2002. *Krizové situace v rodině očima dítěte.* Praha: Grada. Pro rodiče. ISBN 80-247-0332-7.

MATĚJČEK, Z., LANGMEIER, J. 2011. *Psychická deprivace v dětství.* Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.

MATĚJČEK, Z. 2017. *Rodiče a děti.* Praha: Vyšehrad, ISBN 978-80-7429-797-7.

PASTERŇÁKOVÁ, L., ROMANOVSKÁ, V. 2008. *Najčastejšie výchovné problémy v detských domovoch.* Vychovateľ, roč. 55, č. 3. ISSN 0139-6919.

ŘÍČAN, P. 2009. *Ako zasahovať proti šikanovaniu .* Bratislava: SPN - pedagogické nakladateľství, roč. 56, č. 4. ISSN 0139-6919.

SOBOTKOVÁ, I. 2007. *Psychologie rodiny.* Praha: Portál, 176 s. ISBN 978-80-7367-250-8.

STEIN, M. 2008 *Resilience and Young People Leaving Care, Child Care inPractice,* 14:1, 35-44, DOI: 10.1080/13575270701733682. [online]. 2014 [cit. 2021-05-19]. Dostupné z:<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13575270701733682>.

STEIN, M. 2012. *Young people leaving care: supporting pathways to adulthood.* Jessica Kingsley Publishers, 200s. ISBN 978-0-85700-505-2.

STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert, 228 s. ISBN 80-85834-60-X.

ŠÍPOŠOVÁ, I. 2008. *Detský domov nie je ozajstný domov*. Vychovávateľ'. Bratislava: SPN - pedagogické nakladateľství, roč. 56, č. 8. ISSN 0139-6919.

ŠKOVIERA, A. 2007. *Dilemata náhradní výchovy*. 1. Vyd. Praha: Portál, 144 s. ISBN 978-80-7367-318-5.

VÁGNEROVÁ, M. 2002. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. Vyd. Praha: Portál, 444 s. ISBN 80-7178-678-0.

VÍTKOVÁ, M, ed. 2004. *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a sociální*. 2., rozš. a přeprac. vyd. Brno: Paido, 463 s. ISBN 80-7315-071-9.

Diplomové a bakalářské práce

MARTIŠKOVÁ, Z. 2012 *Odchod plnoletých z dětských domovů* [online].Pardubice: Univerzita Pardubice. [cit. 2021-11-13].

MIKLÍKOVÁ, L. 2020 *Faktory ovlivňující neúspěšné zařazení dětí z dětských domovů do samostatného života* [online].Praha: UK. [cit. 2021-11-13].

MRKVIČKA, A 2012 *Přípravenost dětí z DD na vstup do samostatného života* [online].Zlín: Univerzita Tomáše Bati [cit. 2021-11-13].

STRNADOVÁ, M. 2014 *Příprava dítěte na odchod z dětského domova* [online].Zlín: Univerzita Tomáše Bati [cit. 2021-11-13].

Internetové zdroje

GOTTWALDOVÁ, M a kol. 2006 *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života: metodická příručka Poradenského centra pro děti a mládež s nařízenou ústavní výchovou Centra J.J. Pestalozziho Chrudim.*

Chrudim: Centrum J.J. Pestalozziho. Dostupné také z:

http://www.otevridvere.cz/download/metodicka_prirucka.pdf

MAS Hradecký venkov: Projekty. *MAS Hradecký venkov*. [online]. [cit. 2021-02-14].

Dostupné z <http://www.mashradeckyvenkov.cz>

Nadace Terezy Maxové: Projekty. *Nadace Terezy Maxové*. [online]. [cit. 2021-02-14].

Dostupné z <http://www.nadaceterezymaxove.cz>

SKP-CENTRUM: Projekty. *SKP-CENTRUM*. [online]. [cit. 2021-02-14]. Dostupné

z <http://www.skp-centrum.cz>

Spolu dětem: Projekty. *Spolu dětem, o.p.s.* [online]. [cit. 2021-02-14]. Dostupné z:

<http://www.spoludetem.cz>

Úřední deska: Organizační struktura. HOLEČEK, L. *Dětský domov a školní jídelna Nechanice*. [online]. [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://detskydomov-skolnijidelna-nechanice.wbs.cz/>

Úřední deska: Vnitřní řád. HOLEČEK, L. *Dětský domov a školní jídelna Nechanice*. [online]. [cit. 2021-02-14]. Dostupné z: <https://detskydomov-skolnijidelna-nechanice.wbs.cz/>

VRÁNA, K. 2020 *Projekt k pobytu dospívajících dětí pocházejících ze sociálně znevýhodněného prostředí umístěných v Dětském domově Nechanice zaměřené na integraci, přípravu na samostatný život a prevenci sociálně patologických jevů ze dne 27.11.2020*. Nechanice: Dětský domov a školní jídelna Nechanice.

Zákony pro lidi. [online]. [cit. 2021-02-14]. Dostupné z <http://www.zakonyprolidi.cz>

Seznam příloh

Příloha 1 – Polostrukturovaný rozhovor

Otázky:

- Rodinná situace
  - I. S kým jsi žil/a před umístěním do dětského domova? Kde?
- Příchod do DD
  - II. Znáš důvod svého umístění do dětského domova?
  - III. Byl/a jsi v dětském domově v kontaktu se svou rodinou nebo s někým jiným? Ovlivnili tě nějak?
- Vzdělání
  - IV. Jaké jsi měl/a představy o studiu po ukončení povinné školní docházky?
  - V. Pomáhal ti někdo s výběrem školy? Kdo?
  - VI. Jakou školu jsi nakonec zvolil/a a proč?
- Příprava na odchod
  1. Jak probíhala příprava na Tvůj odchod do samostatného života? Pamatuješ si ji?
  2. Kdo Ti nejvíce pomohl?
  3. Měl/a jsi možnost bydlet v samostatném bytě, který je součástí DD?
  4. Účastnil/a jsi se nějakého projektu, který by Ti pomohl připravit se na odchod z DD? Jaký to byl a co jsi se v něm naučil/a?
  5. Měl jsi představu o samostatném životě? Jakou?
  6. Co jsi při svém odchodu považoval/a za nejdůležitější?
  7. Jaké informace by Ti pomohly ke snadnějšímu vstupu do samostatného života?
  8. Myslíš, že Tě DD připravil na samostatný život dostatečně?
  9. Pokud jsi odpověděl/a ne, které informace Ti chyběly, co by se mělo zlepšit?
  10. Máš/měl jsi informace, kde hledat nabídku zaměstnání po odchodu z DD?
  11. Pokud ano, napiš, kde hledáš informace týkající se zaměstnání/volných pracovních míst (můžeš uvést víc odpovědí).
  12. Máš/měl jsi informace, kde hledat bydlení po odchodu z DD?
  13. Pomáhá/pomáhal Ti někdo ze zaměstnanců DD s hledáním bydlení nebo si poradíš ty sám?
  14. Jak rozdělíš svůj plat? Očísluj podle důležitosti, číslo 1 je nejdůležitější
výdaje na bydlení, zábava, drogerie+léky, potraviny, ošacení, jiné – doplň
  15. Znáš rizika půjček?

16. Víš, jaké problémy mohou nastat, pokud nebudeš mít práci?
17. Kde budeš hledat pomoc, pokud nastane situace, že přijdeš o práci?

Pro již odešlé klienty:

18. Podílel ses nějak na hledání práce a bydlení Ty sám/a?
19. Měl/a jsi nějaké větší problémy po odchodu z DD? S čím?